

۱۹/۳/۱

اظهار نظر کارشناسی با موضوع:

نظریهٔ تَعْرِفُ

(نظریهٔ بخش محرومیت زدایی نقشهٔ الگوی پیشرفت اسلامی)

محورها:

۱. نقشه الگوی پیشرفت اسلامی چیست؟
۲. نظریهٔ حوزهٔ محرومیت زدایی نقشهٔ الگوی پیشرفت اسلامی چیست؟

شورای راهبردی
الگوی پیشرفت اسلامی
تیرماه ۱۳۹۸

ارائه: حجت الاسلام کشوری
در قرارگاه پیشرفت و آبادانی
شهر اردبیل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَكَايْنٍ مِنْ نَبِيِّ قَاتَلَ مَعَهُ رِثْوُونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

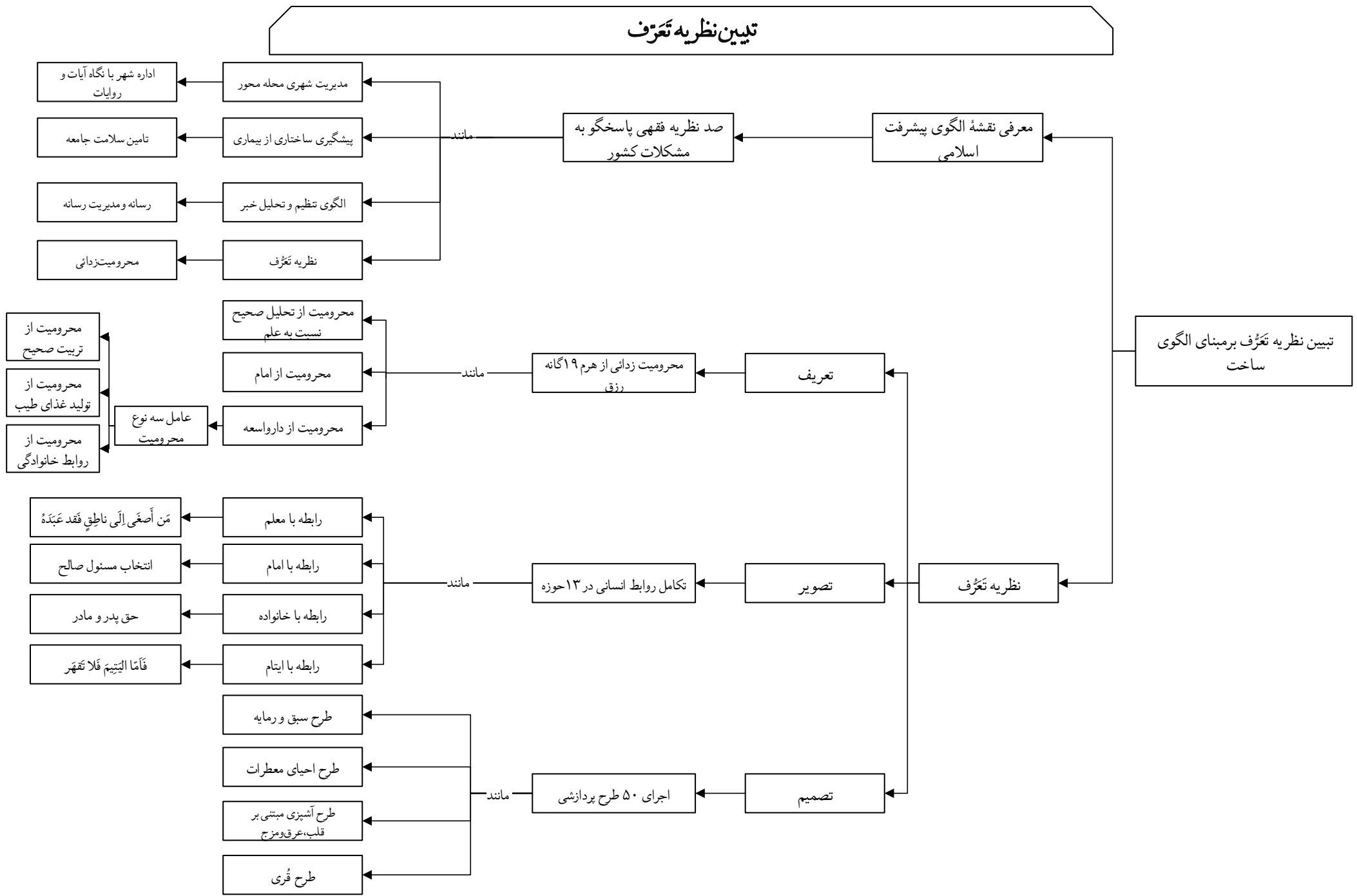
آیه ۱۴۶ سوره مبارکه آل عمران

و چه بسیار پیامبرانی که انبوهی از مردان الهی همراه آنان پیکار کردند و در برابر گزندهایی که در راه خدا به آنان رسید، سستی نکردند و ناتوان نشدند و نالان نگشتند، بلکه شکیبایی کردند و خدا شکیبایان را دوست می دارد.

شناسنامه:

جزوه پیش رو متن پیاده شده جلسه سخنان حجت الاسلام و المسلمین علی کشوری (دبیر شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی) است که در تاریخ ۲۱ تیرماه ۱۳۹۸ در جمع امامان روستای قرارگاه پیشرفت و آبادانی شهر اردبیل برگزار شده است. پیشنهاد می شود این جزوه در قطع رحلی چاپ شود.

تبیین نظریه تعارف

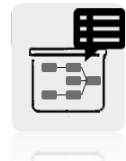

مقدمه: (معرفی ساختار محصول)

جزوه پیش‌رو حاوی متن پیاده‌شده سخنانی حجت‌الاسلام علی کشوری همراه با ده بخش تبیینی در حول متن است که خوانش متن را بهبود بخشیده و همراهی خواننده را با سیر استدلالی بحث تسهیل نموده و به پرسش‌های احتمالی حول مطالب جلسه پاسخ می‌دهد. توضیح بخش‌های مختلف این محصول:

۱- نمودار و فهرست

هر متن علمی باید دارای مجموعه‌ای از مهره‌های اصلی و فرعی نسبت به سیر اصلی بحث باشد. فهرست جزوه، نشانگر سیر بحث در میان ساختارهای اصلی و فرعی است؛ نمودار نیز ساختار کل بحث را در یک نگاه تصویر می‌کند.

۲- پاورقی و توضیحات تکمیلی (پیوست)

پیوست و پاورقی ارائه‌دهنده بخشی از مستندات و تحلیل‌های پشتیبان متن اصلی است. پیوست‌ها شامل سه دسته پیوست‌های رجالی، ادبی و توضیحی هستند:

الف) پیوست رجالی؛ اولین دسته از پیوست‌هایی است که به غرض احراز موثوق‌الصدور بودن روایت یا روایاتی محوری که ساختار بحث جلسه بر آنها ابتناء دارد، ضمیمه می‌شود. این پیوست‌ها شامل پاسخ به دفترچه‌ای حاوی یازده سؤال است که اثبات موثوق‌الصدور بودن روایت را بر اساس دو مبنای «وثوق صدوری بر مبنای مشهور» و «وثوق صدوری بر مبنای تکاملی» نشان می‌دهد.

ب) پیوست ادبی؛ دومین دسته از پیوست‌هایی است که به غرض تبیین تفاوت مبنای «عربی عرفی دانستن ادبیات قرآنی و روایی» با «عربی مبین دانستن ادبیات قرآنی و روایی» در فهم از آیه یا روایت محوری مطرح‌شده در جلسه، ضمیمه شده است.

(این جزوه دارای پیوست ادبی نیست)

ج) پیوست توضیحی؛ سومین دسته از پیوست‌هایی است که به غرض نشان‌دادن ارجاعات و استنادات سیر استدلالی بحث، ضمیمه شده است.

۳- نظام سوالات

نظام سوالات شامل مجموعه سؤالاتی است که ساختار متن جزوه در مقام پاسخگویی به آنها و تحلیل این سؤال‌هاست.

این سوالات بر اساس «الگوی استخراج سؤال» طراحی شده‌اند؛ خروجی الگوی استخراج سؤال، «حَسَنُ السُّؤَالِ» است.

حَسَنُ السُّؤَالِ عبارت است از سؤال خوبی که بین مخاطب و مباحث ارتباط ایجاد می‌کند. حسن السؤال یا سؤال خوب باید حائز سه ملاحظه باشد تا بتواند با ذهن مخاطب ارتباط عمیقی پیدا کند؛ پایه، رکن و شرح سؤال.

الف) پایه سؤال؛ مسئله و دغدغه مشترک میان گوینده و شنونده است. اگر سؤالی دارای «پایه سؤال مشترک» نباشد، شنونده انگیزه‌ای برای فکر کردن درباره آن سؤال و ادامه گفتگو نخواهد داشت و در همین نقطه ارتباط قطع می‌شود.

ب) رکن سؤال؛ نقطه و تحلیلی که طراح سؤال در نظر دارد مخاطب خود را به آن مقصد برساند.

ج) شرح سؤال؛ مجموعه استدلال‌ها، ارجاعات و مطالبی که مخاطب را از «پایه سؤال» به «رکن سؤال» می‌رساند.

نظام سوالات این جزوه شامل سوالات اصلی و فرعی متن و همچنین تطبیق این سوالات بر «الگوی استخراج سؤال» در بخش سوالات اصلی و یک بخش از سوالات فرعی است.

۴- نظام اصطلاحات

نظام اصطلاحات بیانگر نظام مقایسه‌هایی است که در متن جلسه بین اصطلاحات نقشه راه الگوی پیشرفت اسلامی با اصطلاحات مکاتب فکری دیگر انجام شده است.

۵- نظام ارجاعات

ارائه‌دهندهٔ عناوین مراجع، تعداد ارجاعات و صفحاتی از جزوه که در آنها ارجاعی به مراجع مکتوب و غیر مکتوب داده شده است.

منابع ارجاعات سه نوع هستند: منابع پژوهشی، پرورشی و پردازشی.

الف) ارجاعات پژوهشی؛ شامل ارجاعات به قرآن کریم، کتب روایی و دیگر کتب شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی به غرض بیان‌داشتن اجمالی حجیت مباحث مطرح شده در جلسه است.

ب) ارجاعات پرورشی؛ شامل ارجاعات به متفکرین اسلامی و غیر اسلامی به غرض مقایسه نظریات شورای راهبردی با افکار و نظریات دیگر متفکرین است.

ج) ارجاعات پردازشی؛ شامل ارجاعات به سخنان مسئولین و آمارهای رسمی کشوری و بین‌المللی به غرض نشان‌دادن کاربردی و واقعی بودن تحلیل‌های مطرح‌شده در جلسه است.

۶- نظام محصولات مرتبط

نظام محصولات مرتبط بیان‌گر مکتوبات دیگری است که از لحاظ علمی با مباحث مطرح‌شده در این جلسه ارتباط تنگاتنگی دارد. با توجه به محدودیت زمان جلسه، برخی از مفاهیم و اصطلاحات به کار رفته‌شده در جلسه به طور اجمالی مطرح شده است؛ رجوع به محصولات مرتبط با مباحث این جلسه، باعث تبیین بیشتر این مفاهیم خواهد شد و این مهم لازمهٔ فهم صحیح و کامل از معادلات جامع علمی مطرح شده در اولین نقشه راه الگوی پیشرفت اسلامی است.

۷- شناسنامه محتوایی:

شناسنامه محتوایی ارائه‌دهندهٔ نظام سوالات، اصطلاحات، ارجاعات و محصولات مرتبط جلسه در یک نگاه است.

۸- گزارش نشست‌های شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی
در این بخش گزارشی تصویری از تعداد نشست‌های گفتمانی برگزار شده در
اقصى نقاط کشور به تفکیک استان‌ها و مصاحبه‌های تلویزیونی و رادیویی
درباره ابر مسئله الگوی پیشرفت اسلامی ارائه شده است.

۹- گزارش محصولات منتشر شده شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی
در این بخش گزارشی درباره محصولات نه‌گانه انتشارات الگوی پیشرفت اسلامی
ارائه شده است. توضیح کارکرد هر یک از محصولات در خود این بخش آمده
است.

فهرست اجمالی

۱. نقشه الگوی پیشرفت اسلامی؛ شامل صد نظریه فقهی پاسخگو به مشکلات کشور..... ۱
- ۱/۱. نظریه تعارف؛ پاسخ نقشه الگوی پیشرفت اسلامی به مسئله محرومیت در کشور..... ۱
- ۱/۲. نظریات مدیریت شهری محله محور، پیشگیری ساختاری از بیماری و تولید و تنظیم خبر؛ از دیگر نظریات بخشی نقشه الگوی پیشرفت اسلامی..... ۱
۲. نظریه تعارف؛ نظریه حوزه محرومیت زدائی نقشه الگوی پیشرفت اسلامی..... ۲
- ۲/۱. تعریف محرومیت؛ محرومیت از هرم ۱۹ بخشی رزق (تعریف نظریه تعارف)..... ۲
- ۲/۲. راهکار محرومیت زدائی؛ تکامل روابط انسانی (تصور نظریه تعارف)..... ۸
- ۲/۳. لازمه تحقق نظریه تعارف؛ اجرای پنجاه طرح پردازشی (تصمیم نظریه تعارف)..... ۱۱
- الف) پیوست رجالی؛ روایت شریف « مَنْ أَصْعَىٰ إِلَىٰ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنْ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ »..... ۱۸
- الف) سوالات مرتبط با احراز وثوق صدوری بر مبنای تکاملی..... ۱۸
- ب) سوالات مرتبط با احراز وثوق صدوری بر مبنای مشهور..... ۲۱
- ب) پیوست های توضیحی..... ۲۴
- پیوست ۱: منوط بودن فهم «محرومیت» به فهم از رزق و محرومیت از آن..... ۲۴
- پیوست ۲: بررسی رجالی «ابراهیم بن عمرو س همدانی»..... ۲۶
- پیوست ۳: توضیح تفصیلی درباره سبب سلامت..... ۲۷
- پیوست ۴: محاسبه کاهش هزینه های خانوار با طرح های «دارواسعه»..... ۲۷
- پیوست ۵: توصیه به انتخاب امام صالح در آیات و روایات..... ۲۹
- پیوست ۶: معطرات در اسلام..... ۳۱
- پیوست ۷: خلق انار ذیل اسمی که شیاطین را دور می کند..... ۳۲
- نظام سوالات..... ۳۴
- نظام ارجاعات..... ۳۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱. نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی؛ شامل صد نظریه‌فقهی پاسخگو به مشکلات

کشور

۱/۱. نظریه‌تَعَرُّف؛ پاسخ نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی به مسئله محرومیت در کشور

خوش حال هستیم که خدمت‌آقایان رسیدیم. ان‌شاءالله خداوند توفیقات همه ما را در خدمتگزاری به انقلاب اسلامی و ولی‌عصر ارواحنا له‌الفداء زیاد کند. چون برادران گرامی در مسئله محرومیت‌زدایی مشغولیت دارند، بنده سه نکته مرتبط با محرومیت‌زدایی را به محضر دوستان گزارش می‌دهم و سپس اگر تمایلی [به ادامه مباحث] بود به شکل‌های دیگری می‌توان این بحث‌ها را تکمیل کرد. مطلب اول این است که در نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی نظریه‌ای، به نام «تَعَرُّف» است. نام تَعَرُّف (شناخت طرفینی گسترده) برای نظریه‌ای در حوزه محرومیت‌زدایی انتخاب شده است. البته در نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی تقریباً صد نظریه بخشی‌فقهی هست که هرکدام در حوزه‌ای کاربرد دارند.

۱/۲. نظریات مدیریت شهری محله‌محور، پیشگیری ساختاری از بیماری و تولید و تنظیم خبر؛ از دیگر نظریات بخشی‌نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی

به عنوان مثال در نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی با نظریه مدیریت شهری محله‌محور^۱ - که در آن درباره اداره شهر با نگاه آیات و روایات بحث می‌شود - روبرو هستیم. یا با نظریه پیشگیری ساختاری از بیماری^۲ - که درباره حوزه طب و اینکه چگونه سلامت جامعه را بر اساس آیات و روایات تأمین کنیم صحبت می‌شود - روبرو

۱- برای آشنایی با این نظریه به دوره "مدیریت شهری از نگاه الگوی پیشرفت اسلامی" در سایت نقشه راه رجوع کنید؛

yon.ir/yJfAN

۲- برای اطلاع بیشتر از این نظریه، به متن کامل سخنرانی حجت‌الاسلام علی‌کشوری (دبیر شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی) با موضوع «تقد و بررسی بخش سوم سند توسعه پایدار ۲۰۳۰» که در مسجد جمکران (۲۸ دی ماه ۱۳۹۷) برگزار شد، رجوع کنید؛

yon.ir/LutJf

و همچنین به متن کامل نشست تخصصی تبیین نظریه پیشگیری ساختاری از بیماری که در تاریخ ۱۵ مرداد ۱۳۹۸ برگزار شد، رجوع کنید.

هستیم یا نظریه‌ای در نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی به نام تحلیل و تنظیم خبر^۳- که در آن، حوزه رسانه و مدیریت رسانه با نگاه فقهی بحث می‌شود داریم.

۲. نظریه تعریف؛ حوزه محرومیت‌زدائی نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی

پس در حوزه‌های مختلف نظریاتی در نقشه‌الگوی پیشرفت اسلامی وجود دارد که یکی از آن‌ها همین نظریه تعریف است. در واقع نظریه تعریف یک نظریه فقهی محسوب می‌شود که به شما توضیح می‌دهد؛ اولاً محرومیت چیست؟ و ثانیاً چگونه محرومیت را باید از بین برد؟ البته چون آقایان علما و طلبه‌ها با آیات و روایات انس دارند، به صورت اجمالی درکی از مسئله محرومیت و محرومیت‌زدایی وجود دارد. ولی در این نظریه مسئله محرومیت به شکل تفصیلی بحث شده است. من سعی می‌کنم این نظریه را-مختصر- شرح و توضیح دهم و بعد اگر این نظریه را مفید یافتید این مباحثات باید به شکل دیگری به شکل تفصیلی پیگیری شود. این قسمت اول عرایض بنده بود.

گام اول در توضیح نظریه تعریف، تعریف مسئله محرومیت است. محرومیت چیست؟ باید این را به صورت استظهاری و فقهی بحث کرد. تا به حال نتیجه مباحثات ما در قم، این است که اولاً محرومیت [در واقع] یعنی محرومیت از رزق است؛

یعنی شما نمی‌توانید مسئله محرومیت را تعریف کنید مگر اینکه مفهوم رزق موجود در آیات و روایات را به مسئله محرومیت اضافه کنید و فعلاً رزق نیز با توجه به تتبع ما در آیات و روایات ۱۹ بخش دارد.^۴ پس محرومیتی که ما، در نظریه تعریف بحث می‌کنیم، محرومیت از ۱۹ نوع رزق است. ما به کسی محروم می‌گوییم که بخشی یا همه این ۱۹ نوع رزق را نداشته باشد.

مثلاً به استناد روایت عمروس همدانی^۵ مهم‌ترین رزقی که خدای متعال به بندگان خود اعطا می‌کند، «حب ائمه» است^۶ و کسی که از ولایت و حب ائمه محروم باشد

۲/۱. تعریف محرومیت؛

محرومیت از هرم ۱۹ بخشی رزق (تعریف نظریه تعریف)

۲/۱/۱. منوط بودن فهم ابعاد محرومیت به فهم ابعاد رزق

۲/۱/۱/۱. محرومیت از «حب

امام»؛ مهم‌ترین نوع محرومیت در هرم رزق

۳- بنا بر این نظریه، خبر صور عام و صور خاص دارد که بنا بر صور خاص خبر منتشر و صور عام خبر نوشته می‌شود. به طور اجمال صور عام در سه بخش تعبیه حسن الاسوال، تعبیه اصطلاح در خبر و بیان ارجاعات در خبر نگارش می‌گردد. قسمت مهم صور خاص خبر، تشخیص اهلیت مخاطبان خبر است. در واقع مدیریت خبر که از مراحل چهارگانه تحریک فکر است بر مبنای این نظریه که نرم افزار جدید برای رسانه است، تحقق می‌یابد.

۴- برای آشنایی با استدلالات مربوط به تعریف محرومیت به محرومیت از ابعاد رزق ر.ک به پیوست شماره (۱).

۵- هرم رزق نوزده بخش دارد که برخی از آن‌ها شامل امام، علم، همسر خوب، شغل خوب، رفیق خوب، دعای مادر، دار و اسعه، نزولات آسمانی و عمر است.

۶- برای اطلاعات رجالی از ابراهیم بن عمروس همدانی ر.ک به پیوست شماره (۲).

از مجموعه‌ای از رزق‌ها-هم در دنیا و هم در آخرت- محروم می‌شود. پس اینکه انسان به یک امام نوری در زندگی خود برسد، [از جهت ارزش] اول رزق‌هاست و محروم شدن از امام نور و مبتلا شدن به امام نار، اولین محرومیتی است که یک انسان مبتلا به آن می‌شود؛ بنابراین فرض این بحث این می‌شود که ممکن است فردی میلیاردر باشد ولی محروم باشد.^۸ لذا نباید در دام تحلیل‌های عرفی از مسئله محرومیت بیافتیم. اگر فقه و علم خطاناپذیر وحی را ملاک قرار دهیم، امکان دارد فردی مترف باشد ولی محروم هم باشد.

۲/۱/۱/۲. پوزیتیویسم؛ عامل
محرومیت از تحلیل درست
نسبت به علم

یا مثلاً محرومیت از علم یک محرومیت بزرگ در روایات است؛^۹ اگر کسی دارای علم و تحلیل صحیح نبود، او محروم است. مثلاً پوزیتیویسم^{۱۰}، یک نوع محرومیت تحلیلی است و اینکه بگوییم فقط تجربه ارزش علمی دارد و غیر از تجربه، ارزش علمی ندارد باعث می‌شود که تحلیل‌های وحی از همان ابتدا به عنوان پیش فرض علم تلقی نشوند؛ بنابراین تمام کسانی که در تفکرات علمی خودشان پوزیتیویسم (اصالت دادن به تجربه و فقط تجربه را علم دانستن و علمی ندانستن گزاره‌های غیر تجربی) را مبنا قرار می‌دهند، خود را از جهت علمی محروم کرده‌اند. ما در اینجا می‌گوییم قال صادق علیه السلام، یعنی یک تحلیلی از امام در اینجا می‌آوریم؛ مبنای این تحلیل وحی و علم

۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقُضَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ وَبِهِ الْجَلَابُ الْهَمْدَانِيُّ بِهَمْدَانَ قَالَ حَدَّثَنَا إِزَاهِيمُ بْنُ عُثْرُوسٍ الْهَمْدَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ نَيْبِ بْنِ أَبِي كَبِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَنْ زُرِقَهُ اللَّهُ حُبَّ الْأَيْمَةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَقَدْ أَصَابَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ....

رسول خدا ﷺ فرمود: هر کس را خداوند دوستی امامان از خاندان من روزی کرده بخیر دنیا و آخرت برساند. (ترجمه کمرهای)

مصدر اصلی: الخصال، ج ۲، ص ۵۱۵
منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۷۸

۸- وَ قَالَ [عَلِيٌّ عليه السلام]: لَا زَاغَةَ لِخَسُودٍ وَلَا مَوَدَّةَ لِمَلُولٍ... وَالْقَتْبِيَّةُ الشَّرِيَّةُ قَبِيرٌ.

و فرمود آسایش برای حسود نیست، مودت و دوستی برای افسرده نیست... فروتمند حریص فقیر است. (ترجمه خسروی)

بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۰

۹- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ الْوَشَّاءِ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُمَانَ، عَنِ السَّرِيِّ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام، قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا عَلِيُّ! لَا تَقْرَأُ أَسْفَدًا مِنَ الْجَهْلِ وَلَا مَالَ أَعْوَدَ مِنَ الْعَقْلِ.

رسول خدا ﷺ فرمودند: برآستی که فقر و ناداری ای سخت‌تر از بی‌خردی نیست و مال و ثروتی سودمندتر از عقل نیست.

مصدر اصلی: کافی، ج ۱، ص ۵۸
منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۱۵، ص ۲۰۸

۱۰- پوزیتیویسم، در فلسفه غرب به طور کلی به هر سیستمی که خود را محدود به داده‌های تجربی کند و معرفت‌های پیشینی [چیزی شبیه به علم حضوری] یا متافیزیکی را حذف کند گفته می‌شود.

Positivism, in Western philosophy, generally, any system that confines itself to the data of experience and excludes a priori or metaphysical speculations

آدرس مطلب در دانشنامه جهانی بریتانیکا yon.ir/qzN-P

است. منتهی این علم خطاناپذیر است و پوزیتیویستی نیست. پس اگر کسی پوزیتیویست بود- که در حال حاضر ۱۰۰ درصد دانشگاه‌های ما پوزیتیویستی فکر می‌کنند- دچار نوعی از محرومیت شده است. لذا در آینده باید روش تحقیق علوم را تغییر دهیم. این روش تحقیق‌های پوزیتیویستی بشر را به دلیل اینکه دلالت را فقط به تجربه نسبت می‌دهد محروم می‌کند. ما طلبه‌ها هم گاهی اشتباه می‌کنیم و می‌گوییم تجربه هم خوب است و قابلیت انکار ندارد. درحالی‌که پوزیتیویست‌ها می‌گویند اصالت [در شناخت] با تجربه است. این تفاوت نگاه ماست. بله! امکان دارد ما نوعی از تجربه را بپذیریم ولی حتماً محوریت دادن به تجربه را در علم نخواهیم پذیرفت و این نظر- در شرحی که بعداً باید بحث کنیم- منجر به ارائه یک معرفت‌شناسی جدید می‌شود.

یا مثلاً در آیات و روایات یک نوع از محرومیت، محرومیت از دار واسعة است؛^{۱۱} مثلاً این مجتمعات‌های آپارتمانی که ساخته می‌شوند حداقل سه نوع محرومیت ایجاد می‌کنند اگرچه خیلی شیک و مستحکم ساخته شوند. اولین محرومیتی که ایجاد می‌شود این است که فرزندان خانواده‌هایی که در مجتمعات‌های آپارتمانی زندگی می‌کنند امکان بازی توصیه شده در روایات را ندارند؛ چراکه گسترش بازی در آپارتمان برابر با تضييع حقوق همسایگی است؛ پس مجتمعات‌ها آپارتمانی باعث محرومیت از بازی می‌شوند. **حداقل بازی در سنین شکل‌گیری شخصیت یک‌سوم تربیت است** و حضرت فرموده‌اند: «**الْعُلَامُ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ**»^{۱۲} خصوصاً پس‌ریچه که جداً باید به او اجازه بازی داده شود. اگر فرزند هفت

۲/۱/۱/۳. مجتمع‌های آپارتمانی؛ عامل ایجاد سه نوع محرومیت از هرم رزق
۲/۱/۱/۳/۱. عدم امکان تربیت صحیح فرزند به علت نبود فضای مناسب؛ محرومیت اول ناشی از زندگی در آپارتمان

۱۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَمَا جِئَلُوهُ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ الْأَدَمِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ عَيْسَى عَنْ خَالِدِ بْنِ تَجِيحٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: تَذَاكُرُوا الشُّؤْمَ عِنْدَهُ فَقَالَ الشُّؤْمُ فِي الْمَرْأَةِ وَالذَّائِبَةِ وَالذَّارِ فَأَمَّا شُّؤْمُ الْمَرْأَةِ فَكَثْرَةُ مَهْرِهَا وَغُفُوقُ رُؤُوسِهَا وَأَمَّا الذَّائِبَةُ فَسُوءُ مُخْلِطِهَا وَمُغْفَا ظَهْرِهَا وَأَمَّا الذَّارُ فَضِيْقُ سَاحَتِهَا وَسُرُّ جِيرَانِهَا وَكَثْرَةُ غُيُوبِهَا.

نزد امام ششم عليه السلام مذاکره شومی را کردند، فرمود: شومی و بد اقبالی در سه چیز است در زن و چهار پا و خانه، اما شومی زن بسیاری کابین و ناسپاسی شوهر است و اما در چهار پا بدخلقی و چموشی است و اما در خانه، تنگی حیاط و بدی همسایگان و بسیاری عیوب است. (ترجمه کمره‌ای)

مصدر اصلی: الخصال، ج ۱، ص ۱۰۰

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۷۳، ص ۱۴۹

عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ إِتْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبَلَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي الْمُغِيرَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مِنْ سَقَاءِ الْعَيْشِ ضَيْقُ الْمُنْزَلِ. امام باقر عليه السلام فرمودند: از بدبختی [در] زندگی، کوچکی خانه است.

مصدر اصلی: المحاسن، ج ۲، ص ۶۱۱

منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۵، ص ۲۰۲

۱۲- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَاصِمِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَشْبَاطٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: الْعُلَامُ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ وَ يَتَعَلَّمُ الْكِتَابَ سَبْعَ سِنِينَ وَ يَتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ.

سال بازی جدی نداشته باشد، شخصیت او به چالش کشیده می‌شود. حالا شما این مطلب را بر سر منبر می‌گویید، ولی آپارتمان اجازه بازی نمی‌دهد. در فقه بازی در آینده باید بحث کنیم که بازی‌های مورد توصیه در روایات چیست؟ مثلاً در روایت هست که «الثَّرَابُ رِیْعُ الصَّبِیَّانِ»^{۱۳} بازی با خاک اثری را که بهار بر روی طبیعت می‌گذارد روی کودکان می‌گذارد و حالا بعداً نظامی از روایات که مربوط به بازی هستند را باید بحث کنیم. لذا مثلاً اگر شما یک منبر خوب و عالمانه بروید و بازی را توضیح دهید تا وقتی که خانه‌ها به شکل آپارتمان هستند اساساً امکان ندارد روایات مربوط به بازی تحقق عینی پیدا کند. پس صاحب آپارتمان محروم است. محروم از چیست؟ محروم از تربیت صحیح فرزند خود است.

محرومیت دومی نیز برای کسانی که در آپارتمان زندگی می‌کنند ایجاد می‌شود و آن هم این است که زمینه تولید غذای باکیفیت را از دست می‌دهند؛ یعنی آن‌ها در مسئله غذا اولاً وابسته‌اند (نمی‌توانند هیچ نوع تولیدی در زمینه غذا داشته باشند) و ثانیاً به غذاهایی که به شکل صنعتی تولید می‌شوند و سالم نیستند، مبتلا می‌شوند. بنده به دوستان همیشه عرض می‌کنم استانداردهایی که «سیب سلامت»^{۱۴} تعریف می‌کند همگی ضد سلامت هستند. مثلاً عمده غذاهای صنعتی تولیدشده دارای مواد افزودنی هستند^{۱۵} و مواد افزودنی ضررش برای بدن - حتی در تفکرات پوزیتیویستی -

ابوعبدالله صادق علیه السلام گفت: پسر باید هفت سال بازی کند، و هفت سال نویسندگی بیاموزد، و هفت سال به آموزش حلال و حرام بپردازد. (ترجمه بهبودی)

مصدر اصلی: الکافی، ج ۶، ص ۴۷

منبع دیگر: وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص: ۴۷۴

۱۳- وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: «مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى صَبِيَّانٍ وَهُمَا يَلْعَبُونَ بِالثَّرَابِ فَتَهَاَهُمْ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «دَعُوهُمْ فَإِنَّ الثَّرَابَ رِیْعُ الصَّبِیَّانِ» رَوَاهُ الطَّبْرَانِيُّ وَفِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ مُجَالِدٍ بْنِ الرَّغَبِيِّ وَهُوَ مُتَّهَمٌ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَعَبْرَةٌ».

سهل بن سعد گفت: «حضرت رسول ﷺ بر کودکانی که با خاک بازی می‌کردند، گذشتند؛ بعضی از اصحاب ایشان آن کودکان را از بازی با خاک منع کردند؛ حضرت فرمود: آنها را رها کنید، همانا خاک بهار کودکان است.»

مجمع الزوائد و منبع الفوائد، ج ۸، ص ۱۵۹

۱۴- «سیب سلامت» علامت نشان‌دهنده استانداردهایی است که برای ارزش‌گذاری مواد غذایی از سوی وزارت بهداشت ابلاغ شده است. برای آشنایی با اطلاعات تفصیلی مربوط به این استانداردها ر.ک به پیوست شماره (۳).

۱۵- به گزارش گروه رسانه‌های خبرگزاری تسنیم، تقریباً محال است اگر بخواهیم ادعا کنیم از مواد افزودنی یا نگهدارنده در غذاهای کارخانه‌ای استفاده نمی‌شود، مگر آن که محصول به عنوان غذای ارگانیک تأیید شده باشد.

اغلب کارخانجات، برخی مواد افزودنی را به عمد در مقادیر کنترل شده و دقیق به منظور بهبود برخی ویژگی‌ها به مواد و غذاهای آماده اضافه می‌کنند.

آدرس مطلب در سایت خبرگزاری تسنیم: yon.ir/qhROX

دکتر آراسب دباغ مقدم، متخصص علوم و صنایع غذایی و عضو هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی با اشاره به این مطلب می‌گوید: اغلب کارخانجات، برخی مواد افزودنی را به عمد در مقادیر کنترل شده و دقیق به منظور بهبود برخی ویژگی‌ها به مواد و غذاهای آماده اضافه می‌کنند.

احراز شده است.^{۱۶} ولی همه این‌ها سیب سلامت دریافت می‌کنند. شما در روایات دار واسعه دیده‌اید؛ می‌گویند دار واسعه خانه‌ای است که حیاطش بزرگ‌تر از عرصه‌اش باشد. برای چه حیاط خانه باید بزرگ‌تر باشد؟ [زیرا] یکی از کارکردهای دیگر حیاط خانه این است که می‌شود در آن سیی چهل درصد از مواد غذایی را به تدریج تأمین کرد و این یک پدیده عجیب است؛ یعنی [این خانه طوری است] که می‌تواند خانواده را از یک خانواده مصرف‌کننده، به یک خانواده تولیدکننده - منتهی تولیدی که صنعتی نیست و دارای کیفیت فراوان است - تبدیل کند. ما زمانی محاسبه کردیم و دیدیم حداقل اگر بتوان تولید خانگی را اجرا کرد از خرج خانوارها، ماهانه ۵۰۰ هزار تومان کم می‌شود و این برای بسیاری از خانواده‌های ما یک فرصت و ایده خوب است.^{۱۷} حالا این کارکرد دوم دار واسعه است.

[محرومیت سوم] آن افرادی که به آپارتمان مبتلا می‌شوند این است که از روابط همسایگی و فامیلی هم محروم می‌شوند. الان در ایران انتقال مهمانی‌ها به پارک‌ها دارد به رسم تبدیل می‌شود؛ یعنی خانه دیگر محل پذیرایی نیست. عروسی‌ها در حال انتقال به تالارهاست درحالی که ما در روایت داریم که خانه‌ای که در آن عروسی گرفته شود آن خانه دارای برکت است.^{۱۸} خانه در روایات ما کارکردهایی دارد که در آپارتمان نمی‌شود آن کارکردها را اعمال کرد؛ مثلاً نمی‌شود در آن مهمانی جدی یا مراسم‌های مبارک برقرار کرد. خانه در حال حاضر به محل خواب تبدیل شده است. چرا به این شکل است؟ به علت اینکه آقایان علما مفهوم و کارکرد دار واسعه را بحث نمی‌کنند و [این باعث شده] مردم به این مشکلات مبتلا شوند. البته امکان دارد کسی در اینجا بگوید که دار واسعه زمین زیادی می‌خواهد و هزینه‌ها را بالا می‌برد. پاسخش این

۲/۱/۱۳/۳. قطع صلوة رحم به علت فضای کوچک خانه؛ محرومیت سوم حاصل از زندگی در آپارتمان

آدرس مطلب در سایت خیرگزاری نابناک: yon.ir/vBrJd

۱۶- در بیانیه آکادمی اطفال امریکا با عنوان مواد افزودنی غذایی و سلامتی کودکان آمده است:

Yet, suggested in accumulating evidence from nonhuman laboratory and human epidemiological studies is that chemicals used in food and food contact materials may contribute to disease and disability.

با این وجود، در جمع آوری شواهد از آزمایشگاه‌های غیر انسانی و آزمایشات اپیدمیولوژیکی انسان پیش‌بینی شده است که مواد شیمیایی مورد استفاده در مواد غذایی و مواد غذایی در تماس با مواد ممکن است به بیماری و ناتوانی کمک کند.

yon.ir/HJPFM

۱۷- ر.ک به پیوست شماره (۴).

۱۸- مُحَمَّدٌ بْنُ يُحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي خَدِيجَةَ (عَنْ أَبِي هَاشِمٍ) عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الْعُرْسُ وَيُبْغِضُ الْبَيْتَ الَّذِي فِيهِ الطَّلَاقُ وَ مَا مِنْ شَيْءٍ أَبْغَضَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ الطَّلَاقِ.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمودند: همانا خدای عزوجل خانه‌ای را که در آن عروسی است دوست دارد و بر خانه‌ای که در آن طلاق است خشم دارد و هیچ چیز نزد خدای عزوجل مبعوض تر از طلاق نیست.

مصدر اصلی: الکافی، ج ۶، ص ۵۴

منبع دیگر: وسائل الشیعه، ج ۲۲، ص ۷

است که می‌شود از اختیارات ولی فقیه - کما اینکه ما این کار را قبلاً انجام داده‌ایم البته با اختیارات دولت انجام داده‌ایم - استفاده کرد و قیمت زمین را در دار و اسعه به صفر رساند. می‌توان این کار را انجام داد و این در نیمی از کشور قابلیت اجرا دارد؛ یعنی اگر گفت‌وگو شود جلوی پدیده شوم آپارتمان‌سازی و مجتمع‌های آپارتمانی گرفته می‌شود. البته این بحث مفصل است. فقط خواستم بگویم که مفهوم محروم در روایات ما شامل محروم از دار و اسعه هم هست و دار و اسعه یکی از رزق‌های خوبی است که اگر خدای متعال نصیب کسی کند، ده‌ها خاصیت بر آن مترتب است، از جمله این سه کارکردی که بنده عرض کردم.

۲/۱/۱/۴. فقدان همسایه خوب و مادر و دعای او؛ از دیگر مصادیق محرومیت در لسان دین

همچنین یکی از انواع محرومیت، محرومیت از همسایه خوب است؛^{۱۹} - اگر اجازه دهید من این موارد را شرح دهم - از انواع دیگر محرومیت، محرومیت از مادر و دعای او است.^{۲۰} پس ابعاد مسئله محرومیت به اندازه ابعاد رزق است و اگر شما کلمه رزق را در آیات و روایات ببینید، همه آن رزق‌هایی که در آیات و روایات آمده اگر به کسی داده نشود، او محروم است. پس ما در روایات با یک توسعه معنایی از فقر و محرومیت روبرو هستیم. اگر می‌خواهیم محرومیت‌زدایی کنیم باید روی این کار کنیم. این قسمت اول نظریه تعارف است؛ یعنی نظریه تعارف در گام اول می‌گوید که معنای عرفی از محرومیت را از ذهن‌ها بردارید. وقتی با مخاطب خود صحبت می‌کنید، فرصتی را قرار دهید و به او بگویید که محرومیت آن چیزی که ما عمدتاً

۱۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الشَّاهِ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو حَامِدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو بَرِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ صَالِحِ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو مَالِكٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فِي وَصِيَّتِهِ لِي: يَا عَلِيُّ أَرْبَعَةٌ مِنْ قَوَائِمِ الطَّهْرِ إِمَامٌ بَعْضِي اللَّهُ وَبِطَاعِ أَمْرُهُ وَرُوحَةٌ يَحْفَظُهَا رُوحَهَا وَهِيَ تَحْوِيهِ وَفَقْرٌ لَا يَجِدُ صَاحِبَهُ لَهُ مَدَاوِيأٌ وَجَارٌ سَوُو فِي كَارِ مَقَامٍ.

رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ در وصیتش به امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: ای علی چهار از پشت‌شکن‌هایند. پیشوائی که او را فرمانبرند و نافرمان خدا باشد، و همسری که شوهرش او را حفظ کند و او به شوهر خیانت کند، و فقری که برایش دارونی بدست نیاید، و همسایه بد در خانه نشیمن. (ترجمه کمره‌ای)

مصدر اصلی: الخصال، ج ۱، ص ۲۰۶

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۳۳۸

۲۰- فَصَالَةُ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ حَكَمِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مَا مِنْ عَمَلٍ قَبِيحٍ إِلَّا قَدْ عَمِلْتَهُ فَهَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فَهَلْ مِنْكَ مِنْ وَالدِّيكِ أَحَدٌ حَيٌّ قَالَ أَبِي قَالَ فَادَّهَبْ فَبَيْتَهُ قَالَ فَلَمَّا وُلِّيَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ لَوْ كَانَتْ أُمَّةٌ.

امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: مردی نزد رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ آمد و گفت: «ایا رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ! هیچ کار زشتی نبوده مگر که کرده‌ام آیا برای من توبه باشد؟ رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به او فرمود: آیا پدر و مادرت زنده هستند؟ گفت: پدرم زنده است. فرمود: برو و با او نیکی کن. گفت: چون آن مرد رو برگرداند. رسول خدا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمود: کاش مادرش زنده بود.»

مصدر اصلی: الزهد، ص ۳۵

منبع دیگر: مستدرک الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۷۹

فکر می‌کنیم نیست. مثلاً کسی که سقف ندارد یا درآمد ماهانه مناسبی ندارد؛ البته این‌ها هم جزو محرومیتی‌هایی است که در روایات آمده است. لذا محرومیت یک معنای گسترده‌ای دارد.

۲/۲. راهکار محرومیت‌زدانی؛ تکامل روابط انسانی (تصویر نظریه تعریف)
در گام دوم سؤالی به وجود می‌آید؛ اگر ما بخواهیم محرومیت را با این تعاریفی که عرض کردم از بین ببریم، باید چه کار کنیم؟ پاسخ این سؤال از نظر نقشة الگوی پیشرفت اسلامی و نظریه تعریف این است که ما باید روابط انسانی را بهینه کنیم. هرکسی که روابط انسانی را تکامل ببخشد به مقابله با محرومیت رفته است؛ یعنی راه رفع محرومیت، تکامل روابط انسانی است.

البته این تکامل روابط انسانی یک اصطلاح اصطیادی^{۲۱} است که ما آن را وضع کرده‌ایم و گرنه عین این کلمه (روابط انسانی) در روایات کمتر هست. مثلاً اینکه وضو در کلمات فقها به «عَسَلَتَان و مَسْحَتَان»^{۲۲} تعریف می‌شود، یک تعریف اصطیادی است و در نص روایت نیست و خود فقیه این را جمع‌بندی کرده است که وضو دو عَسَل و دو مَسْح است و البته تعریف ناقصی هم است، چراکه نیت در وضو را بحث نکرده است. ولی به هر حال در حوزه علمیه تعاریف اصطیادی معمول است. در واقع به تعاریفی، تعاریف اصطیادی گفته می‌شود که استلزام و برداشت از نص روایت است؛ اگر یک جایی یک طلبه‌ای نتوانست اصطلاح توقیفی^{۲۳} را استخدام کند، می‌تواند از تعاریف اصطیادی استفاده کند. حالا یکی از آن تعاریف اصطیادی این است که ما در نقشة الگوی پیشرفت اسلامی بحث کرده‌ایم؛ تکامل روابط انسانی باعث می‌شود که انسان از محرومیت عبور کند.

۲/۲/۱. اصلاح رابطه با امام؛ برای تکامل روابط انسانی هم سیزده محور را از روایات استظهار کرده‌ایم؛ یکی از روابطی که باید اصلاح شود تا انسان از محرومیت عبور کند، رابطه انسان با امام است. اولاً ما هیچ انسانی نداریم که امام نداشته باشد و همه دارای امام و الگو بوده و متأثر [از او] هستند.^{۲۴} لذا ما انسان بدون امام نداریم. دعوت اسلام نیز این است که

۲۱- اینجا منظور اصطلاحاتی است که مفهوم آن از مجموعه‌ای از آیات و روایات اخذ شده و پشتیبانی شود، بدون اینکه آن لفظ خاص در آیات و روایات استفاده شده باشد.

۲۲- این عبارت در تعریف وضو مشهور بین فقهاست؛ «الوضوء عَسَلَتَان و مَسْحَتَان»...

جواهرالکلام، ج ۲، ص ۲۸۵

۲۳- اینجا منظور اصطلاحاتی است که به عینه در آیات و روایات استعمال شده باشد نه اینکه توسط دانشمندان دینی وضع شده باشد.

۲۴- «يَوْمَ تَدْعُو كُلُّ اُنْأَسٍ بِاِمَامِهِمْ فَمَنْ اُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَلْاُولَئِكَ يَفْرَهُوْنَ وَنَ كِتَابُهُمْ وَلَا يَظْلُمُوْنَ قَتِيلاً / سورة مبارکه اسراء، آیه ۷۸ [به یاد آرید] روزی که هر گروهی از مردم را با پیشوایشان می‌خوانیم، پس کسانی که نامه اعمالشان را به دست راستشان دهند نامه خود را [با خوشحالی] می‌خوانند، و به آنان در زمینه پاداش به اندازه رسته میان هسته خرما ستم نمی‌شود. [ترجمه انصاریان]

امام درست انتخاب شود^{۲۵} و بعد از انتخاب درست امام، رابطه امام و مأموم درست تنظیم شود^{۲۶}؛ بنابراین این یک نوع اصلاح روابط انسانی است و اولین رابطه‌ای که باید اصلاح شود، رابطه انسان با امامش است. در حال حاضر در جمهوری اسلامی به این موضوع مبتلا هستیم؛ مثلاً مردم رئیس جمهوری را انتخاب می‌کنند و ۶ ماه بعد همه از این انتخاب پشیمان هستند؛ این یعنی اینکه مردم فقه تنظیم روابط انسانی را بلد نیستند، قواعد انتخاب مسئول و امام را نمی‌دانند و محرومیت این انتخاب نادرست هم معلوم و واضح است. ما رئیس جمهوری را انتخاب می‌کنیم که تحلیل‌هایش، تحلیل‌های صحیحی نیست و آن تحلیل‌ها که به شکست می‌انجامد، باعث می‌شود مردم محرومیت‌های مختلف اعم از محرومیت مالی، محرومیت سیاسی و محرومیت تربیتی و غیره را تجربه کنند.

[از دیگر روابطی که باید اصلاح شود] رابطه انسان با معلم است. مثلاً همه روایت‌هایی که در منیة المرید^{۲۷} است تنظیم‌کننده رابطه انسان با معلم است. در روایت دارد که حرف هرکسی را گوش ندهید؛ اگر آن‌کس از طرف خدا حرف بزند شما عبادت خدا کرده‌اید و اگر از طرف شیطان حرف بزند شما عبادت شیطان کرده‌اید یعنی به فرد می‌گوید که خودت معلمت را انتخاب کن. «مَنْ أَصْعَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ إِنْ كَانَ نَاطِقٌ عَنِ اللَّهِ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَإِنْ كَانَ نَاطِقٌ عَنِ الشَّيْطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيْطَانَ»^{۲۸} باید به انسان‌ها بیاموزید که اولاً چه کسی را به عنوان معلم انتخاب کنند

۲۵- برای مشاهده احادیث مرتبط به انتخاب امام عادل ر.ک به پیوست شماره «۵».

۲۶- در روایات در کنار احادیثی که به لزوم انتخاب امام صحیح توصیه شده است، به لزوم تنظیم روابط با این امام نیز اشاره شده است؛

الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مَعْلَى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمُهِورٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِي حَمْرَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام مَا حَقُّ الْإِمَامِ عَلَى النَّاسِ قَالَ حَقُّهُ عَلَيْهِمْ أَنْ يُسْمَعُوا لَهُ وَيَطِيعُوا لَهُمْ فَمَا حَقُّهُمْ عَلَيْهِمْ قَالَ يُقْسِمُ بِنَتْنِهِمْ بِالسُّوْيَةِ وَيُغْدِلُ فِي الرَّعِيَةِ فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فِي النَّاسِ فَلَا يَبَالِي مَنْ أَخَذَ هَاهُنَا وَ هَاهُنَا.

ابو حمزه گوید: از امام باقر عليه السلام پرسیدم: «حق امام بر مردم چیست؟» فرمود: «حق او بر آنها این است که: سخنش را بشنوند و فرمانش برند.» عرض کردم: «حق مردم بر امام چیست؟» فرمود: «اینکه (بیت المال را) میان آنها برابر تقسیم کند و با رعیت بعدالت رفتار کند، و چون این دو اصل در میان مردم عملی گشت. امام باک ندارد از آنکه کسی این سو و آن سو زند.»

مصدر اصلی: الکافی، ج ۱، ص ۴۰۵

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۲۴۴

۲۷- نام کامل کتاب منیة المرید فی أدب المفید و المستفید است. نویسنده آن زین الدین بن نورالدین علی بن احمد عاملی حجیبی (۹۱۱-۹۵۵) معروف به شهید ثانی بوده و ایشان این کتاب را در موضوع آداب متقابل شاگرد و استاد و آداب تعلیم و تعلم در اسلام به رشته تحریر در آورده است.

۲۸- الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مَعْلَى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَرْمَنِ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ يَقُطِينٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مَنْ أَصْعَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ نَاطِقٌ يُؤَدِّي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَإِنْ كَانَ نَاطِقٌ يُؤَدِّي عَنِ الشَّيْطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيْطَانَ.

امام باقر عليه السلام فرمود: «هر کس به گوینده‌ای گوش سپارد در حقیقت او را پرستیده، اگر آن گوینده از خدا گوید پس خدا را پرستیده و اگر از شیطان گوید پس شیطان را پرستیده است.»

و ثانیاً بعد از انتخاب معلم چگونه رابطه خود را با او تنظیم کنند. مثلاً شما که منبر می‌روید به این موضوع مبتلا هستید. می‌بینید که شخصی وسط صحبت شما سؤال می‌پرسد این حتی در حوزه‌های علمیه هم مشاهده می‌شود یعنی قبل از اینکه حس الاستماع کند می‌خواهد سؤال بپرسد. در حالی روایت می‌فرماید: «عَوْدُ أَذْنُكَ حُسْنَ الإِسْتِمَاعِ»^{۲۹} قبل از اینکه بخواهی بپرسی، خوب گوش بده. نمی‌گویند «استماع» کن، می‌فرماید «حُسْنَ الإِسْتِمَاعِ» کن. قبل از اینکه انسان بخواهد نقد و پرسشی کند، باید یک مرحله حسن الاستماع داشته باشد. یکی از قواعد تنظیم روابط انسانی در حوزه علم همین رعایت اصل حسن الاستماع است.

[از روابط انسانی دیگر که باید اصلاح شود] تنظیم روابط انسان با خانواده است. از همسر و فرزندان و پدر و مادر گرفته تا خانواده نسبی و سببی! همه این‌ها جزء خانواده حساب می‌شود. این مطلب هم یک فقه و قواعدی دارد. عرض کردم ۱۳ حوزه روابط انسانی داریم و آخرین حوزه آن تنظیم روابط انسان با یتیم است که خود یک فصل مستقلی است. «فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ»^{۳۰}. اگر واقعاً این آیه رعایت نشود و آدم‌ها قهر با یتیم کنند از برخی از رزق‌ها محروم می‌شوند.^{۳۱} این هم از چگونگی

۲/۲/۳. اصلاح رابطه با خانواده و ایتمام؛ از دیگر عوامل محرومیت زدا در حوزه‌های سیزده گانه روابط انسانی

مصدر اصلی: الکافی، ج ۶، ص ۴۳۴

منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۱۷، ص ۳۱۷

۲۹- قال علی علیه السلام: عَوْدُ أَذْنُكَ حُسْنَ الإِسْتِمَاعِ وَ لَا تَصْغُ إِلَّا إِلَى مَا يَزِيدُ فِي صَلَاحِكَ إِسْتِمَاعِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ يَصْدِي الْقُلُوبَ وَ يُوجِبُ الْمَدَامَ.

امام علی علیه السلام فرمودند: گوش خود را به خوب شنیدن عادت بده و به سخنانی که شنیدنشان بر اصلاح و پاک‌ی تو چیزی نمی‌افزاید گوش فرامده.

مصدر اصلی: غررالحکم و دررالکلم، ص ۴۵۷

منبع دیگر: عیون الحکم و المواعظ (للبنی)، ص ۳۴۱

۳۰- فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ / سوره مبارکه ضحی، آیه ۹

پس بر یتیم سلطه مجوی! [که به حقارت و خواری دچار شود]. [ترجمه انصاریان]

۳۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بِنِ صَدَقَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: الْكِبَائِرُ الْقُتُوبُ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ التَّيَاسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ وَ الأَمْنُ مِنْ مَكْرِ اللَّهِ وَ قَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَ عُقُوبُ الوَالِدَيْنِ وَ أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ظُلْماً وَ أَكْلُ الرِّبَا بَعْدَ الْيَتِيمَةِ وَ التَّعَرُّبُ بَعْدَ الْهَجْرَةِ وَ قَذْفُ الْمُحْصَنَةِ وَ الفِرَاقُ مِنَ الرَّحْفِ قَبِيلٌ لَهُ أَرْبَعُ الْمُرْتَكِبِ لِلْكَبِيرَةِ يَمُوتُ عَلَيْهَا تُخْرِجُهُ مِنَ الإِيمَانِ وَ إِنْ عُدَّ بِهَا فَيَكُونُ عَذَابُهُ كَعَذَابِ الْمُشْرِكِينَ أَوْ لَهُ انْقِطَاعٌ قَالَ يَخْرُجُ مِنَ الإِسْلَامِ إِذَا زَعَمَ أَنَّهَا حَلَالٌ وَ لِذَلِكَ يُعَذَّبُ أَشَدَّ الْعَذَابِ وَ إِنْ كَانَ مُعْتَرِفاً بِأَنَّهَا كَبِيرَةٌ وَ هِيَ عَلَيْهِ حَرَامٌ وَ أَنَّهُ يُعَذَّبُ عَلَيْهَا وَ أَنَّهَا عَزِيزٌ حَلَالٌ فَإِنَّهُ مُعَذَّبٌ عَلَيْهَا وَ هُوَ أَهْوَنُ عَذَاباً مِنَ الأَوَّلِ وَ يُخْرِجُهُ مِنَ الإِيمَانِ وَ لَا يُخْرِجُهُ مِنَ الإِسْلَامِ.

از امام صادق علیه السلام شنیدم که می‌فرمود:

کبائر: نومیدی از رحمت خدا، ناامیدی از لطف خدا و ایمنی از مکر خدا و قتل نفسی که خدا آن را حرام کرده است و عقوق و ناسپاسی حق پدر و مادر و خوردن مال یتیم به ناحق و خوردن ربا پس بیان از حرمت آن و تعزب پس از هجرت و تهمت زنا به زنا پارسا و گریختن از جبهه جهاد. به آن حضرت عرض شد: بفرمائید که مرتکب گناه کبیره که بی‌توبه از آن نمیرد، از ایمان بیرونش می‌برد؟ و اگر بدان عذاب شود، عذابش چون عذاب مشرکان باشد یا به پایان رسد؟ فرمود: از اسلام بیرون رود اگر گمان برد که آن حلال است و به همین سبب، سخت‌ترین عذاب را دارد، و اگر اعتراف دارد که کبیره است و بر او حرام است و بدان معذب گردد و آن روا نیست به واسطه آن عذاب شود و این عذابش سبک‌تر باشد از عذاب اولی و ارتکاب آن کبیره را او از ایمان به در برد و از اسلام به در نبرد. (ترجمه کمره‌ای)

محرومیت‌زدایی؛ یعنی شما می‌گویید محرومیت یعنی محرومیت از رزق‌های نوزده‌گانه و راه عبور از آن هم تنظیم روابط انسانی سیزده‌گانه است و این تفاوت در اعداد به علت تفاوت در استظهار است و ما فلسفی وارد این موضوع نشده‌ایم که به خاطر آن حصر به دست بیاید. تتبع در آیات و روایات ما را به این اعداد مختلف می‌رساند و امکان دارد شما بگویید تعداد انواع رزق، ۱۹ رزق نبوده بلکه ۲۰ رزق بوده است یا امکان دارد بگویید ۱۲ رابطه انسانی بوده است که باید تنظیم شود؛ بنابراین حرف دوم بنده هم اجمالاً تمام شد. هم در محرومیت توسعه معنایی ایجاد شده است و هم راه‌حل آن تنظیم روابط انسانی است و روش استخراج این راه‌حل‌ها نیز فقهی است.

۲/۳. لازمه تحقق نظریه تعریف:
اجرای پنج‌گانه طرح
پرداشی (تصمیم نظریه تعریف)

سخن آخر هم اینکه ذیل نظریه تعریف ۵۰ طرح پدازشی وجود دارد؛ یعنی طرح‌هایی که عملیاتی و اجرایی هستند و هرکدام از آن‌ها که انجام شوند روابط انسانی تنظیم می‌شود؛ مثلاً همین طرح «دار واسعه» [یک طرح اجرایی است]. ما باید سعی کنیم مردم را به ساختن دار واسعه تشویق کنیم. وقتی دار واسعه ساخته می‌شود به‌طور حتمی چهار پنج نوع تنظیم در روابط انسانی اتفاق می‌افتد؛ برای نمونه تنظیم روابط انسانی در حوزه خانواده و در حوزه همسایگی اتفاق می‌افتد. در واقع می‌خواهم بگویم که با گفتن، مسئله حل نمی‌شود، باید این مطالب را بگویید ولی اگر آن طرح‌های پدازشی نباشد حرف شما زمینه تحقق پیدا نمی‌کند.

۲/۳/۱. طرح سبق و رمایه به
عنوان عامل ایجاد فرح و نشاط؛
یکی از طرح‌های پدازشی نظریه
تعریف

مثلاً [از طرح‌های دیگر] طرح «سبق و رمایه» است؛ طلبه‌ای که نتواند در محیط طلبگی خودش مسابقه را ببندد از فرح و تفریح را در محیط خودش احیا نکرده است. منتهی منظور از مسابقه، مسابقه‌های فوتبال و والیبال و امثال این‌ها نیست-هرچند که در این دوره به علت اضطراب اشکالی ندارد-ولی اگر بخواهیم به سنت پیامبران رجوع کنیم و سنت پر از حکمت اسلامی را رعایت کنیم باید سبق و رمایه فقهی را اجرا کنیم. سبق و رمایه هم ویژگی‌هایی دارد از جمله اینکه شرط‌بندی در آن جایز است و این باعث می‌شود که به اصطلاح امروزی ها-هیجان مسابقه به شدت ارتقاء پیدا کند. البته شرط‌بندی اسلام یک تفاوت‌هایی با شرط‌بندی‌ها امروزی دارد و آن این است که خود مسابقه‌دهنده‌ها می‌تواند شرط‌بندی کنند و تماشاچی‌ها از بیرون نمی‌توانند شرط ببندند^{۳۲} و شرط‌بندی فقط در دو مورد است یکی در مسابقات

مصدر اصلی: الکافی، ج ۲، ص ۲۸۰

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۶۵، ص ۲۶۰

۳۲- شرط بندی در تیر اندازی؛

س ۱۱. آیا شرط بندی در تیر اندازی با تفنگ بادی جایز است؟

اسب‌دوانی است و یکی هم در مسابقات تیراندازی.^{۳۳} البته آقایان فقها تعمیم اسب‌دوانی و تیراندازی را به مسابقات امروزی آن اجازه داده‌اند^{۳۴} و شما می‌توانید بر مبنای آقایان عمل کنید. به‌هرحال باید سبق و رمایه هم احیا شود. اگر به سیره پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رجوع فرمایید، خود پیامبر هم در این مسابقات شرکت می‌کردند^{۳۵} و این

ج. شرط بندی بین مسابقه دهندگان با هر وسیله ای که موجب تقویت بنیه دفاعی و نظامی است - اگرچه تفنگ بادی باشد - اشکال ندارد
آدرس مطلب در سایت دفتر مقام معظم رهبری: yon.ir/6DZ.Z

۳۳- إنما ينعد السبق من الكاملين الخالبيين من الحجر على الخيل والبغال والحمير والابل والفيلة، وعلى السيف والسهم والحراب، لا بالمصارعة والسفن والطيور والعدو. ولا بد فيها من إيجاب وقبول على الاقرب، وتعيين العوض، ويجوز كونه منهما ومن بيت المال، ومن أجنبي...

عقد «سبق» از دو نفری که کامل و خالی از حجر و منع بوده واقع می‌شود مشروط به اینکه مورد عقد اسب، قاطر، الاغ، شتر و فیل باشد. و نیز اگر مسابقه بر تیراندازی است موردش شمشیر، تیر، آلات حرب و قتال باشد. اموری که مسابقه در آنها مشروع نیست عبارتند از: کشتی گرفتن، کشتی‌رانی نمودن، پراندن مرغان و دویدن. اقرب این است که در مسابقه ایجاب و قبول لازم است و تعیین عوض در مسابقه واجب و لازم می‌باشد و در مسابقه جایز است که هرکدام از «متعاقدان» عوضی را با هم در وسط گذارده [و بگویند: برنده مسابقه مالک آن می‌باشد] جایز است عوض را از بیت المال قرار دهند چنانچه قراردادش از شخص اجنبی نیز مشروع می‌باشد. (ترجمه ذهنی)

اللعة الدمشقية، ج ۱، ص ۱۴۷ و ۱۴۸

۳۴- سوال: با توجه به این که امروزه در جنگ و جهاد در راه خدا به جای اسب و تیر و کمان و شمشیر، تفنگ، مسلسل و دیگر ادوات جنگی، همچنین موتورسیکلت و هواپیما استفاده می‌شود، آیا می‌توان تیراندازی با تفنگ و مسلسل و دیگر ادوات جنگی را با رهان انجام داد؟
جواب: در تیراندازی و همچنین مسابقه با تانک و هواپیما و سایر ادوات جنگی که کاربرد نظامی و دفاعی دارند، اشکال ندارد.

آدرس مطلب در سایت مقام معظم رهبری: yon.ir/MftOv

۳۵- وَ رَوَى أَبُو لَيْبِدٍ قَالَ: سَبَّلَ ابْنُ مَالِكٍ هَلْ كُنْتُمْ تَتْرَاهُنُونَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ نَعَمْ زَاهَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ فَسَبَّ قَسْرَ بَدْلِكَ وَ أَعْجَبَهُ.

از انس بن مالک سؤال شد: آیا شما در زمان پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برای مسابقه شرط بندی می‌کردید؟ جواب داد: بلی، پیغمبر خود روی اسبی که داشت، شرط بندی کرد و مسابقه را برد. این پیروزی باعث مسرت و اعجاب آن حضرت شد.

مصدر اصلی: عوالي اللئالی، ج ۳، ص ۲۶۵

منبع دیگر: مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۸۱

عَلَيْهِ: بَنُو إِثْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَعَارَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى سَرْحِ الْمَدِينَةِ فَنَادَى فِيهَا مُنَادٍ يَا سُوءَ صَبَاخَةَ فَسَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَيْلِ فَرَكِبَ فَرَسَهُ فِي طَلَبِ الْعَدُوِّ وَ كَانَ أَوَّلَ أَصْحَابِهِ لِحَقَهُ - أَبُو قَتَادَةَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ وَ كَانَ تَحْتَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرْحٌ دَفَّاهَ لَيْفَ لَيْسَ فِيهِ أَشْرٌ وَ لَا بَطْرٌ فَطَلَبَ الْعَدُوَّ فَلَمْ يَلْقُوا أَحَدًا وَ تَتَابَعَتِ الْخَيْلُ فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْعَدُوَّ قَدْ انْصَرَفَ فَإِنْ رَأَيْتَ أَنْ نَسْتَبِقَ فَقَالَ نَعَمْ فَاسْتَبَقُوا فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَابِقًا عَلَيْهِمْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ أَنَا ابْنُ الْعَوَاتِكِ مِنْ فَرَسِي إِنَّهُ لَهُوَ الْجَوَادُ الْبَيْخُرُ يَغْنِي فَرَسَهُ.

ابو عبدالله صادق صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گفت: گوسفندان مسلمان در تپه‌های اطراف مدینه به چرا بودند که مشرکین عرب غارت آوردند. شبان فریاد برکشید: غارتگران! غارتگران! رسول خدا با جمعی به بازدید اسب‌ها رفته بودند که فریاد او را شنید و بر اسبی پرید و در پی غارتگران تاخت. ابو قتاده اولین کسی بود که خود را به رسول خدا رسانید. زین رسول خدا از لیف خرما بود و هیچگونه تشریفاتی نداشت. رسول خدا با ابو قتاده لختی در پی دشمن تاختند و کسی را ندیدند. سایر سواران نیز برای کمک ملحق شدند. ابو قتاده به رسول خدا گفت: دشمن بازگشته است. اگر رأی شما باشد تا مدینه مسابقه بدهیم. رسول خدا گفت: باشد و از همان محل تا شهر مدینه تاختند و رسول خدا بر همه پیشی گرفت. رسول خدا به پاراننش گفت: من زاده نخبگان قریشم و این اسب تیزتک چون موج خروشان است. (ترجمه بهیودی)

مصدر اصلی: الکافی، ج ۵، ص ۵۱۰

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۱۷۰

باعث می‌شد که جذابیت‌ها و فرآیندها تفریحی در جامعه یک رنگ و بوی بهتری پیدا کند.

یا مثلاً از جمله مسائلی که به تنظیم روابط انسانی کمک می‌کند مدیریت احکام عطر و خوشبو شدن است. این باید در جامعه احیا شود. البته امکان دارد با نگاه فعلی که به این مسائل نگاه می‌کنیم بگوییم که این مسئله یک امر مستحبی است. ولی در سیره پیامبر که نگاه می‌کنیم می‌بینیم این‌طور نبود. این چه امر مستحبی است که پیامبر گاهی بیش از نیمی از خرج ماه خود را خرج معطر بودن می‌کرده است؟^{۳۶} به‌رحال این، جز مسائلی است که به تنظیم روابط انسانی کمک می‌کند؛ اگر احکام مربوط به عطر را بحث و احیا کنید [روابط انسانی بهینه می‌شود]. البته منظورم از عطر، عطرها صنعتی نیست. بلکه مسئله عطر (احیای معطرت در اسلام) یک طرح است و یک ساختار ۱۵-۱۶ بخشی دارد؛ مثلاً شما مواد غذایی معطر دارید یا عطر درمانی دارید، عطرهایی برای فضای خصوصی و ضمیمه‌شده به مسئله نکاح دارید، عطرها عمومی دارید، عطرها ضمیمه به حوزه علم دارید؛ یعنی گاهی اوقات مسئله تدریس علم با عطر تقویت می‌شود، عطرهایی برای دور کردن-به تعبیر امروزی‌ها-عوامل ماورای یا-به تعبیر خودمان-اجنه و شیاطین و غیره دارید. مجموعه‌ای از روایات درباره عطر هست که اگر توفیق شد آن را بحث می‌کنیم. مثلاً -به تعبیر امروزی‌ها-استعمال عطر گل محمدی ضد فراموشی است و برای ما طلبه‌ها باید این عطر استفاده شود و استفاده آن باعث می‌شود حافظه ما در حفظ آیات و روایات ارتقا پیدا کند. به‌رحال مسئله عطر مسئله‌ای است که در فقه شیعه در گذشته روی آن کار نشده است. البته ما یک کار ابتدایی در یکی از همین طرح‌های پردازشی روی آن انجام داده‌ایم. توصیه اصلی ما به کسانی که می‌خواهند در محیط‌های اجتماعی فعال شوند این است که مسئله عطر را در محیط کار خودشان احیا کنند [چراکه] اثر عجیبی در تنظیم روابط انسانی در حوزه‌های سیزده‌گانه دارد که ان‌شاء الله بعداً آن را بحث می‌کنیم.^{۳۷}

۳۶- برای نمونه از مصرف بسیار عطر توسط پیامبر ﷺ و پرداخت مبلغ فراوان برای آن، این روایت: مُحَمَّدٌ بِنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْخَطَمِيِّ عَنْ إِسْحَاقَ الطَّوْبَلِيِّ الْعَطَّارِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَّقِي فِي الطَّبِيبِ أَكْثَرَ مِمَّا يَتَّقِي فِي الطَّعَامِ.

امام صادق علیه السلام فرمود: پیامبر خدا ﷺ هزینه‌ای که برای خوشبو کردن صرف می‌کرد، بیش از هزینه غذا بود.

مصدر اصلی: الکافی، ج ۶، ص ۵۱۲

منبع دیگر: وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۱۴۶

۳۷- ر.ک به پیوسته شماره «۶».

یا [از طرح‌های بهینه‌کننده روابط انسانی] احیاء مسابقات - اینکه بنده اسم مسابقه را می‌گذارم شما مسامحه کنید - حوزه آشپزی است؛ منتهی آشپزی مبتنی بر قلب و عرق و مزج که با مزاج فرق می‌کند، نه آشپزی مبتنی بر متابولیسم^{۳۸} که در پزشکی موجود مورد بحث است که غذا را از جهت تأثیر سلولی بحث می‌کنند. مبنای بررسی غذا در آیات و روایات قلب است.^{۳۹} لذا شما باید آموزش دهید که چه غذاهایی در خانواده تهیه شود تا قلب - چه قلب صنوبری چه قلب به معنای مرکزی تصمیم‌گیری در همه انسان‌ها - تقویت شود. مثلاً حضرت فرموده‌اند «به» مصرف کنید که فرزند شما شجاع می‌شود^{۴۰} یعنی از جمله مقویات قلب به است در واقع حضرت می‌فرمایند می‌توانید با تغییر الگوی تغذیه، تغییر اخلاق ایجاد کنید. یا مثلاً شما در قومی می‌بینید که در قیافه ظاهری دچار برخی اعوجاج‌ها شده‌اند؛ شما می‌توانید به پدر و مادرها توصیه کنید بسیار قبل از انعقاد نطفه خربزه مصرف کنند چراکه پوست را شفاف می‌کند و زیبایی‌ها را گسترش می‌دهد.^{۴۱} به‌هرحال [در اسلام] وقتی درباره تغذیه بحث می‌کنید مبنایان متابولیسم و سلول - مثلاً اینکه بگویید این غذا ویتامین آ دارد یا ویتامین ب دارد و این حرف‌های بی‌ارزشی که اطبا مدرن می‌زنند - نیست. تغذیه در اسلام خود مبنایی مستقل دارد. همان‌طور که مثال زدیم [در اسلام] شما می‌گویید مدل غذایی یا پذیرایی‌ای را گسترش می‌دهم که قلوب انسان‌ها را تغییر

۲/۳/۳ طرح آشپزی مبتنی بر عرق و قلب و مزج به عنوان عامل رفع محرومیت جسمی و روانی؛ از دیگر طرح‌های پردازشی نظریه تعرّف

۳۸- متابولیسم (Metabolism) عبارت است از فرآیندهای شیمیایی که در تمام و با بخشی از پیکره موجودات زنده روی می‌دهد. فرهنگ زیست‌شناسی، ص ۶۱۹

۳۹- قال الباقر علیه السلام: ... وَ اعْلَمُ أَنَّهُ لَا عِلْمَ كَطَلَبِ السَّلَامَةِ وَ لَا سَلَامَةَ كَسَلَامَةِ الْقَلْبِ ... هیچ دانشی چون سلامت جویی نیست و هیچ سلامتی چون سلامت دل نیست.

مصدر اصلی: تحف العقول، النص، ص ۲۸۴

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۶۴

۴۰- عَلِيٌّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الثَّوَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله فَأَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وآله سَفْرَجَلٍ فَقَطَعَ مِنْهُ النَّبِيُّ صلى الله عليه وآله قِطْعَةً وَ تَوَلَّاهَا جَعْفَرًا فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَهَا فَقَالَ خُذْهَا وَ كُلْهَا فَإِنَّهَا تَذَكِّي الْقَلْبَ وَ تُشَجِّعُ الْجَبَانَ وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى كُلُّ قَلْبٍ يُصَمِّي اللَّوْنَ وَ يُحَسِّنُ الْوَلَدَ.

امام صادق عليه السلام فرمود: «جعفر ابن ابی طالب در حضور پیامبر صلى الله عليه وآله بود، برای پیامبر يك عدد به هدیه آورده بودند. پیامبر تکه‌ای از آن را برید و به جعفر داد. جعفر خودداری کرد که آن را بخورد. پیامبر صلى الله عليه وآله فرمود: «بگیر و بخور؛ زیرا به، قلب را تذکیه و ترسو را شجاع می‌کند.» در روایتی دیگر چنین آمده است: «پیامبر صلى الله عليه وآله فرمود: «بخور؛ زیرا به، رنگ پوست را روشن می‌کند و فرزند را زیباروی می‌سازد.»

مصدر اصلی: الکافی، ج ۶، ص ۳۵۷

منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۲۵، ص: ۱۶۵

۴۱- عن رسول الله صلى الله عليه وآله: ما من امرأة حاملة أكلت البطيخ، إلا يكون مولودها حسن الوجه والخلق. هیچ زن بارداری نیست که خربزه بخورد، مگر این که نوزادش خوش‌چهره و خوش‌خوی خواهد شد.

مصدر اصلی: طب النبوی صلى الله عليه وآله، ص ۲۹

بحار الأنوار، ج ۵۹، ص ۲۹۹

دهد. مثلاً اهل بیت علیهم السلام مکرر فرمودند که انار را حداقل شب‌های جمعه مصرف کنید.^{۴۲} هر کس انار مصرف کند تا ۴۰ شبانه‌روز شیطان اماره‌اش ضعیف می‌شود.^{۴۳} انار ذیل یک اسمی خلق شده است که خاصیتش تضعیف اجنه است.^{۴۴} مثل خود ما انسان‌ها که یک چیزی می‌خوریم، ضعیف می‌شویم؛ مثلاً در روایت هست که آب ماده همه بیماری‌هاست^{۴۵}؛ کسی که آب زیاد می‌نوشد مریض می‌شود و اتفاقاً در تابستان باید آب کمتر خورد و همانطور که در روایت آمده باید زمان تشنگی-نه تشنگی عادی بلکه وقتی که تشنگی غلبه پیدا کرد- آب مصرف کرد^{۴۶}. خوب! همانطور که آب ماده امراض است در اجنه هم همین‌طور است و به انار حساسیت دارند و دچار ضعف تحرک می‌شوند. روایتهای متفاوتی هست، فقط از جهت اینکه درایه‌ای شود مثال می‌زنم. پس انار باید ترویج شود و ترویج آن هم به این است که هم کشتش و هم مصرفش ترویج شود. لذا آن‌وقت طلبه بر سر منبر الگوی تغذیه را بر مینای قلب می‌گوید. مثلاً می‌رود به یک جایی می‌بیند شهوت بر این‌ها غلبه کرده است. اگر آدم فقیهی باشد با ۱۰ ماده غذایی می‌تواند شهوت آن‌ها را بدون هیچ توصیه‌ای به یک‌سوم کاهش دهد. بدون الگوی تغذیه و مدیریت مسائل آشپزی نمی‌توانید روابط انسانی را در روستاها مدیریت کنید.

۴۲- عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِيِّ عَنْ زُجَلِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ غَزْوَانَ قَالَ: كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَأْكُلُ الرُّمَانَ كُلَّ لَيْلَةٍ جُمُعَةً. منقول است از سعید بن غزوان که گفت: امام صادق عليه السلام هر شب جمعه انار می‌خوردند.

مصدر اصلی: المحاسن، ج ۲، ص ۵۴۰

منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۲۵، ص: ۱۵۳

۴۳- وَ بِهَذَا الْإِسْتِادَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وآله: كُلُوا الرُّمَانَ فَلَيَسَّتُ مِنْهُ حَبَّةٌ تَقَعُ فِي الْمَعِدَةِ إِلَّا أَنْزَلَتْ الْقَلْبَ وَ أَخْرَجَتْ الشَّيْطَانَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا. رسول خدا صلى الله عليه وآله فرمود: «انار بخورید، زیرا هر دانه‌ای از انار که در معده قرار می‌گیرد قلب را نورانی می‌کند، و شیطان را تا چهل روز از دل می‌راند.»

مصدر اصلی: عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۵

منبع دیگر: بحار الأنوار، ج ۶۳، ص ۱۵۴

۴۴- ر.ک به پیوست شماره (۷).

۴۵- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَا تَكْثُرْ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَإِنَّهُ مَادَّةٌ لِكُلِّ دَاءٍ.

امام صادق عليه السلام فرمود: «زیاد آب نوشید که ماده هر بیماری است.»

مصدر اصلی: الکافی، ج ۶، ص ۳۸۲

منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۲۵، ص ۲۳۸

۴۶- عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَلِيمَانَ الدَّيْلَمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: لَا يَشْرَبُ أَحَدُكُمْ الْمَاءَ حَتَّى يَشْتَهِيَ فَإِذَا اشْتَهَاهُ فَلْيَقِلَّ مِنْهُ

امام صادق عليه السلام فرمودند: «تا اشتها ندراید آب نوشید و چون اشتها به نوشیدن آب داشتید آب را کم بنوشید.»

مصدر اصلی: المحاسن، ج ۲، ص ۵۷۱

منبع دیگر: وسائل الشیعة، ج ۲۵، ص ۲۳۸

۲/۳/۴. طرح قری به عنوان عامل رفع محرومیت در حوزه تولید خانگی؛ یکی از طرح‌های پردازشی نظریه تعارف

[از طرح‌های دیگر برای بهبود روابط انسانی] طرح قری است؛ در طرح قری بحث این است که مردم را دعوت کنید که به سمت سامانه‌های تولید صنعتی گوشت و شیر نروند. [تولید صنعتی گوشت و شیر] هم به لحاظ اقتصادی به ضرر خانواده‌هاست زیرا همه خانواده‌ها نمی‌توانند دامداری صنعتی ایجاد کنند و از زمانی که یک دامداری صنعتی ایجاد می‌شود چند ده دامداری محلی را از بین می‌برد و دامداری صنعتی بازار تولید و مصرف را به دست می‌گیرد و هم از جهت کیفیت پایین است؛ اما در طرح قری باید مراتع را احیا کنید چراکه اصل در سامانه‌های محلی تولید گوشت مرتع است. اصل در آن نهاده‌های دامی وارداتی نیست لذا در ریزنی با اداره‌های منابع طبیعی و متنفذین محل باید فکری کنید و سعی کنید تا مجوزهای بهره‌برداری از مراتع فقط در دست صاحبان سامانه‌های صنعتی قرار نگیرد. اگر بتوانید مسئله مراتع را احیا کنید، می‌توانید سامانه‌های تولید محلی دام و شیر را مدیریت کنید و اگر بتوانید گوشت و شیر را تأمین کنید معیشت و سلامت خانواده را تأمین کرده‌اید. حالا احیاء مرتع در چیست؟ اصل در احیاء مرتع آبخیزداری^{۴۷} و آبخوانداری^{۴۸} است. ببینید تا کجا باید کار کنیم تا بتوانیم مسئله را حل کنیم؛ شاید قوانین منابع طبیعی اجازه برخی از این کارها را ندهد ولی می‌شود با نفوذ طلبگی این مسائل را پیش برد. پس حدود ۵۰ طرح-مثل طرح لقمان و مثل طرح طیبات و طرح‌های دیگر که زمان شرحشان در این جلسه نیست-است که اگر هرکدام از این‌ها تغییر پیدا کند می‌شود روابط انسانی را بهینه کرد.

پس این مطالب خلاصه‌ای از مباحثات نظریه تعارف بود. وقتی می‌گویید نظریه تعارف [در توضیحش باید این‌ها گفته شود]؛ اولاً یکی از نظریات فقهی در نقشه الگوی پیشرفت اسلامی است و ثانیاً معنای محرومیت را به ابعاد رزق توسعه داده است و راه‌حلش را تنظیم روابط انسانی دانسته است و در نهایت تنظیم روابط انسانی را از طریق حدود ۵۰ طرح پردازشی پیگیری می‌کند. ما فکر می‌کنیم اگر طلبه‌ای می‌خواهد در حوزه محرومیت‌زدایی موفق شود باید در حد درس خارج یک کتاب

۴۷- دکتر «محسن یوسف پور» مدیرکل منابع طبیعی و آبخیزداری استان گیلان در گفت‌وگو با ایسنا، آبخیزداری را مجموعه‌ای از اقدامات مکانیکی، بیولوژیکی، بیومکانیکی و مدیریتی در حوضه‌های آبخیز دانست و اظهار کرد: در آبخیزداری اهدافی چون کنترل فرسایش و رسوب، کنترل سیل، تثبیت و پایدارسازی رانش زمین، تقویت سفره‌های آب زیرزمینی و تقویت پوشش گیاهی دنبال می‌شود.

آدرس مطلب در خبرگزاری ایسنا: yon.ir/vJImw

۴۸- آبخوانداری مجموعه‌ای از عملیات مکانیکی است که با مهار و نفوذ سیلاب بر روی عرصه‌های آبخوان موجب احیاء کمی و کیفی منابع آب و خاک، تقلیل و حتی حذف خسارت‌های مستقیم و غیرمستقیم و در نتیجه بهینه‌سازی محیط زیست می‌شود. آبخوان یا آبخواه مخروط افکنه‌هایی با رسوبات دانه درشت که به آسانی آب را از خود عبور داده و موجب تغذیه‌ی سفره‌های آب‌های زیرزمینی می‌گردد و آبخوانداری مدیریت این آبخوان‌هاست.

فقهی جدید بخواند. با اطلاعات و تحلیل‌های فعلی که از طهارت تا دیات داریم نمی‌توانیم مسئله را جلو ببریم یعنی محرومیت به این معنایی که عرض کردم نیاز به یک تحول فقهی در ذهن طلبه دارد. نسبت به فقه فعلی باید مقداری مفصل‌تر با آیات و روایات برخورد کند و در حوزه استنباط نباید محدود به کشف معذر و منجز^{۴۹} باشد. از این که تصدیع کردم از همه آقایان عذرخواهی می‌کنم.

والحمدلله رب العالمین

۴۹- حجت اصولی عبارت از هر چیزی است که متعلق خود را به حسب جعل شرعی اثبات کند. به بیان دیگر هرگاه مکلف به چنین حجتی عمل کند و عمل او با واقع مطابقت نکند، می‌تواند به وسیله آن بر مولی احتجاج کند و خود را در عمل به آن معذور بداند اگر برطبق آن عمل نکند و در نتیجه واقع از او فوت شده باشد، مولی می‌تواند بدان وسیله احتجاج کرده و او را درخور کیفر بداند. (معذرت و منجزیت) فرهنگ تشریحی اصطلاحات اصول، ص ۱۶۱ و ۱۶۲

الف) پیوست رجالی؛ روایت شریف « مَنْ أَصْعَىٰ إِلَىٰ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ »

شرح سؤالات مرتبط با احراز وثوق صدوری نسبت به احادیث بر اساس دو مبنای مشهور و تکاملی

الف) سؤالات مرتبط با احراز وثوق صدوری بر مبنای تکاملی

سؤال اول: مصدر حدیث چیست؟

اولین نکته‌ای که در مورد حدیث فوق و به طوری کلی در بررسی احادیث باید مورد بحث قرار گیرد، مصدری است که حدیث در آن مصدر روایت و ذکر شده است؛ معنای مصدر نیز قدیمی‌ترین منبع حدیثی است که روایت شریف در آن ضبط شده است. با تتبع در کتب حدیثی و روایی مشخص گردید که فقره فوق، در شش مصدر شیعی نقل شده است. (کتاب کافی، عیون اخبار الرضا علیه السلام، تحف العقول و اعتقادات صدوق علیه السلام، تصحیح الاعتقاد شیخ مفید علیه السلام، رساله محکم و متشابه منسوب به سید مرتضی علیه السلام که سه مورد آن مسند و در سه مورد نیز مرسل است.)

سؤال دوم: جایگاه سند در اتکای به اشراف چیست؟

در سؤال دوم در مورد یک حدیث باید به طور کلی به تبیین جایگاه سند در اتکا به اشراف بحث کرد؛ در واقع باید مشخص کرد که سند چه نقشی در رساندن علم متکی به اشراف - حدیث معصوم علیه السلام - به ما دارد؟ در واقع در این بخش تعریف جدیدی از سند ارائه می‌گردد که محور آن، مسئله هدایت ابناء بشر توسط معصوم علیه السلام است و سند به عنوان یکی از ابزارهای معصوم علیه السلام برای مدیریت امر هدایت در عالم تعریف می‌شود، نه به عنوان ابزاری که ما برای رسیدن به معصوم علیه السلام از آن استفاده می‌کنیم. برای درک نکته فوق باید دقت کرد که معصوم علیه السلام - که حدیث از او صادر می‌شود - در تمام شئونات و حالات خود مترصد امر هدایت جامعه بوده و در حال جریان دادن امر بسیار مهم هدایت در جامعه است. حال امام معصوم علیه السلام برای جریان دادن هدایت در جامعه از ساختارها و راه‌های مختلفی استفاده می‌کند که یکی از این ساختارها، جاری کردن هدایت در جامعه از طریق یک فرد مؤمن است که در واقع این فرد مؤمن، همان سند است. در حقیقت سند یک روایت، ابزاری برای رسیدن ما به معصوم علیه السلام نیست؛ بلکه سند، فرد مؤمنی است که معصوم علیه السلام از آن برای جاری کردن هدایت در جامعه و هدایت انسان‌ها بهره می‌برد و در حقیقت بزرگترین لطف و رحمتی که شامل حال یک فرد مؤمن می‌شود نیز همین موضوع است که خدای متعال و معصوم علیه السلام او را به عنوان یار خود قرار داده و امر خود را از طریق او در جامعه جاری و ساری کنند، بزرگ‌ترین نعمتی که خدای متعال به یک فرد می‌دهد فقط داخل کردن او در بهشت نیست، بلکه بزرگترین نعمت برای یک فرد مؤمن قرار گرفتن او در طریق هدایت و رساندن هدایت از طریق او به جامعه است. بنابراین سند (فرد مؤمن انتخاب شده توسط معصوم علیه السلام) یکی از راه‌هایی است که معصوم علیه السلام از طریق آن، علم مبتنی بر اشراف خود را در جامعه جریان داده و جامعه را هدایت می‌کند.

سؤال سوم: ساختار اتکا به اشراف به صورت استظهاری چیست؟

نکته‌ای که در سؤال سوم باید مورد دقت قرار گیرد این است که معصوم علیه السلام به عنوان مدیر هدایت در عالم، امر هدایت را تنها از طریق سند -فرد مؤمن انتخاب شده- در عالم جریان نمی‌دهد، بلکه ساختارهای دیگری نیز وجود دارد که افراد جامعه در زمان غیبت معصوم علیه السلام نیز می‌توانند از آن طریق هدایت را دریافت نموده و در جامعه جریان دهند، زیرا معصوم علیه السلام همواره حی و زنده بوده و مجری امر هدایت در عالم است و این امر را با ساختارهای مختلفی در جامعه جریان می‌دهد که سند یکی از آنهاست. در ادامه به بررسی استظهاری چند مورد از ساختارها و راه‌های اتکا به اشراف -ساختارهایی که معصوم علیه السلام امر هدایت را در جامعه جاری می‌کند- می‌پردازیم. ضمناً هرگز خروجی ساختار اتکا به اشراف نباید با استظهار از آیات و روایات در تعارض باشد.

الف) زیارت: یکی از راه‌هایی که افراد می‌توانند از طریق آن امر هدایت و علم مبتنی بر اشراف را از معصوم علیه السلام تلقی کنند، زیارت معصومین علیهم السلام است که به دلیل زنده بودن همیشگی معصومین علیهم السلام، زیارت منحصر به حضور و ظهور امام نمی‌باشد، بلکه می‌توان از طریق زیارت قبور ائمه نیز به علم مبتنی بر اشراف دست یافت و هدایت را از معصوم علیه السلام تلقی نموده و توفیق حضور در طریق هدایت و یاری امام معصوم علیه السلام را به دست آورد.

دلیل استظهاری این مطلب نیز روایت شریف امام حسین علیه السلام است که می‌فرماید: «مَنْ أَتَانَا لَمْ يَعْدَمْ خَصْلَةً مِنْ أَرْبَعٍ: آيَةٌ مُحْكَمَةٌ وَ قَضِيَّةٌ عَادِلَةٌ وَ أَحَا مُسْتَفَادًا وَ مُجَالَسَةَ الْعُلَمَاءِ»؛ هر کس به نزد ما آید هیچ یک از این چهار خصلت را از دست نمی‌دهد ۱. نشانه‌های محکم و استوار (که همان علم است) می‌شوند ۲. از قضاوتی عادلانه برخوردار می‌گردد ۳. با برادری سودمند و پرفایده روبرو خواهد شد ۴. اجر و پاداش مصاحبت و هم‌نشینی با علما و دانشمندان را خواهد برد.

بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱۹۵

ب) نیت: امر دومی که تأثیر بسیار زیادی در قرار گرفتن انسان به عنوان مجرای هدایت دارد، نیتی است که انسان‌ها در فواید قلب خود دارند. در واقع نیت اصلی‌ترین مسئله‌ای است که موجب توفیق نصرت امام علیه السلام می‌گردد؛ اگر فرد شبانه روز نیت نصرت امام علیه السلام را داشته باشد و واقعاً شوق به این کار را در سینه داشته باشد، امام معصوم علیه السلام او را مجرای هدایت قرار داده و از طریق او هدایت را در جامعه جریان می‌دهد. اما اگر فرد در پی نصرت امام علیه السلام نباشد، حتی اگر قرآن نیز بخواند، لَا يَزِيدُ الْقَالِمِينَ إِلَّا حَسَارًا؛ قرآن خواندن نیز نه تنها به هدایت او نمی‌افزاید بلکه موجب گمراهی بیشتر او می‌گردد.

اهمیت مسئله نیت در توفیق نصرت امام علیه السلام را می‌توان از روایت شریف امام صادق علیه السلام به دست آورد که فرمودند: «عَلَيْ بِنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُتَّقِرِيِّ عَنِ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: ... قُلْ كُلُّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكَلِيهِ يَعْنِي عَلَى نِيَّتِهِ»

کافی، ج ۲، ص ۱۶

عَنْهُ عَنِ الْوَشَاءِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ فَضَالٍ عَنِ الْمُتَمَنِّيِّ الْحَنَاطِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَنْ حَسَنَتْ نِيَّتُهُ زَادَ اللَّهُ فِي رِزْقِهِ

امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس نیتش نیکو شود، خدا بر رزق او می‌افزاید.

المحاسن ج ۱ ص ۲۶۱

قال امیرالمؤمنین علیه السلام: فَإِذَا تَذَاتَيْتَهُ سَمِعَ بَدَاكَ وَإِذَا تَخَجَّيْتَهُ عَلِمَ نَجْوَاكَ فَأَفْضَيْتَ إِلَيْهِ بِحَاجَتِكَ وَأَبْتَشْتَهُ ذَاتَ نَفْسِكَ وَشَكْوَتَ إِلَيْهِ هُمُومَكَ وَاسْتَكْشَفْتَهُ كُرُوبَكَ وَاسْتَعْتَنْتَ عَلَى أُمُورِكَ وَسَأَلْتَهُ مِنْ خَزَائِنِ رَحْمَتِهِ مَا لَا يَهْدُرُ عَلَى إِعْطَائِهِ عَزِيْزُهُ مِنْ زِيَادَةِ الْأَعْمَارِ وَصِحَّةِ الْأَبْدَانِ وَسَعَةِ الْأَرْزَاقِ ثُمَّ جَمَلَ فِي يَدَيْكَ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِهِ بِمَا أُذِنَ لَكَ فِيهِ مِنْ مَسْأَلَتِهِ فَهَمَّتِي سُنْتُ اسْتَفْتَحْتَ بِالِدَعَاؤِ أَتَوَابِ نِعْمَتِهِ وَاسْتَمَطَرْتَ شَايِبَ رَحْمَتِهِ فَلَا [يُعْطِيكَ] يُعْطِيكَ إِنْطَاءَ إِحَابِيهِ فَإِنَّ الْعَطِيَّةَ عَلَى قَدْرِ الْتِيَّةِ وَرُبَّمَا أَخْرَجْتَ عَنَّكَ الْإِجَابَةَ لِيَكُونَ ذَلِكَ أَكْثَرَ لِأَخْرِجِ السَّائِلَ وَاجْزَلْ لِعَطَاءِ الْأَهْلِ وَرُبَّمَا سَأَلْتَ النَّسِيءَ فَلَا [تُعْطَاةَ] تُوْتَاةَ وَ أُوتِيَتْ خَيْرًا مِنْهُ عَاجِلًا أَوْ آجِلًا أَوْ صُرِفَ عَنَّكَ لِمَا هُوَ خَيْرٌ لَكَ فَارْتَبْ أَمْرٌ قَدْ طَلَبْتَهُ فِيهِ هَلَاكُ دِينِكَ أَوْ أُوتِيْتَهُ فَلَتَكُنْ مَسْأَلَتُكَ فِيْمَا يَبْقَى لَكَ جَمَالُهُ وَ يَبْقَى عَنَّكَ وَبِأَلِهِ فَالْمَالُ لَا يَبْقَى لَكَ وَ لَا يَبْقَى لَهُ

نهج البلاغه لصحیحی صالح، ص ۴۰۰

هر گاه او را بخوانی صدایت را بشنود، چون با او به راز و نیاز برخیزی رازت را بداند، پس نیاز به سوی او می‌بری، و راز دل با او در میان می‌گذاری، از ناراحتی‌هایت به او شکایت می‌بری، و چاره گرفتاری‌هایت را از او می‌خواهی، بر امور از حضرتش یاری می‌طلبی، از خزان رحمتش چیزهایی را می‌خواهی که غیر او را بر عطا کردنش قدرت نیست، از قبیل زیاد شدن عمرها، سلامت بدنها، و گشایش روزها. خداوند کلیدهای خزان خود را در اختیار تو گذاشته به دلیل آنکه به تو اجازه درخواست از خودش را داده، پس هر گاه خواهی می‌توانی درهای نعمتش را با دعا باز کنی، و باران رحمتش را خواهی. پس تأخیر در اجابت دعا ناامیدت نکند، زیرا عطا و بخشش به اندازه نیت است. چه بسا که اجابت دعایت به تأخیر افتد تا پاداش دعا کننده بیشتر و عطای امیدوار فراوان‌تر گردد. و چه بسا چیزی را خواهی و به تو داده نشود ولی بهتر از آن در دنیا یا آخرت به تو عنایت گردد، یا به خاطر برنامه نیکوتری این دعایت مستجاب نشود. و چه بسا چیزی را می‌خواهی که اگر اجابت گردد دینت را تباہ کند. روی این حساب باید چیزی را بطلبی که زیباییش برای تو برقرار، و وبالش از تو برکنار باشد، که ثروت برای تو باقی نیست و تو هم برای آن باقی نخواهی بود.

کتاب امیرالمؤمنین علیه السلام الی محمد بن ابی بکر: إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُعْظِمَ رَعْبَتَكَ فِي الْخَيْرِ وَ تُحْسِنَ فِيهِ يَتَّكَ فَاَفْعَلْ فَإِنَّ اللَّهَ يُعْطِي الْعَبْدَ عَلَى قَدْرِ نِيَّتِهِ إِذَا أَحَبَّ الْخَيْرَ وَ أَهْلَهُ وَ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ كَانَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ كَمَنْ فَعَلَهُ.

اگر توانی به خیر دل‌بستگی بسیار داشته باشی و به نیت پاک بدان پردازی، چنان کن زیرا خداوند، هر گاه بنده‌اش دوستدار نیکی و نکوکاران باشد، به اندازه نیت (و قصد) آن بنده به او اعطا فرماید و اگر نتواند خیری بکند (همان قدر که نیت خیر داشته) آن شاء الله مانند کسی باشد که کار خیر کرده است. [ترجمه اتابکی]

تحف العقول، ص ۱۷۶

ج) سند روایت: یکی دیگر از ساختارهای اتکا به اشراف و گسترش هدایت در جامعه توسط معصوم علیه السلام، مسئله سند روایت است که در سؤال دوم از همین پیوست سند به مؤمن انتخاب شده توسط معصوم علیه السلام برای جریان امر هدایت در جامعه تعریف گردید.

اهمیت سند روایت در اتکا به اشراف و گسترش هدایت در جامعه توسط معصوم علیه السلام نیز از طریق روایت امام صادق علیه السلام استظهار می‌گردد؛ «قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّادِقِ علیه السلام اغْرِفُوا مَنَازِلَ شِبَعَيْنَا عِنْدَنَا عَلَى قَدْرِ رَوَايَتِهِمْ عَنَّا وَ فَهْمِهِمْ مِنَّا»؛ منزلت شیعیان نزد ما را به قدر روایاتی که از ما روایت می‌کنند و فهمی که از ما دارند بشناسید. در این روایت این نکته بیان شده است

که منزلت و قدر هر فرد نزد امام علیه السلام، به میزان روایاتی است که از امام نقل می‌کند و فهمی است که از امام دارد؛ یعنی فرد هر قدر منزلت بالاتری داشته باشد امام علیه السلام بیشتر از او در مسئله مدیریت هدایت استفاده می‌کند و قدر و منزلت بیشتری نزد امام علیه السلام دارد و روایات بیشتری را از امام علیه السلام نقل می‌کند.

غیبت نعمانی، ص ۲۲

د) عمل به علم: از دیگر ساختارهای اتکا به اشراف، عمل به علم است؛ هر فرد به میزان عملی که به علم خود دارد، علم بیشتری را از معصوم علیه السلام دریافت می‌کند و از این راه در طریق مدیریت هدایت توسط معصوم علیه السلام قرار می‌گیرد. نقش عمل به علم در اتکا به اشراف نیز از روایت «قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمًا مَا لَمْ يَغْلَمْ» استفاده می‌گردد؛ هر کس به چیزی که می‌داند عمل کند خداوند علم آنچه را که نمی‌داند به او می‌دهد. بنابراین از طریق عمل به علم نیز می‌توان مجرای علم مبتنی بر اشراف قرار گرفت.

بحار الانوار، ج ۴۰، ص ۱۲۸

سؤال چهارم: فرایند هدایت مرتبط با این روایت چیست؟

چهارمین سؤالی که در مورد حدیث فوق مطرح می‌باشد این است که این روایت کدام فرایند مرتبط با هدایت را تشریح می‌کند؟ برای پاسخ به این سؤال مقدمتاً باید به این نکته دقت کرد که هر کلامی که از معصوم علیه السلام صادر می‌شود به غرض ایجاد هدایت در جامعه بوده و یک یا چند بُعد از ابعاد هدایت را مورد بحث قرار می‌دهد، زیرا معصوم علیه السلام هدفی جز هدایت جامعه ندارد و تمام سخنان او نیز به همین غرض صادر می‌شود. پس باید نقش حدیث فوق را در فرایند هدایت مشخص کرد و بیان نمود که حدیث فوق کدام بُعد از ابعاد مختلف هدایت را بیان می‌دارد.

برای اینکه نقش این حدیث در فرایند هدایت مشخص گردد، مقدمتاً باید دقت کرد که هرگز لازم‌دانستن مسئله تعلیم و تعلم، بی‌نیازکننده از داشتن تحلیلی دقیق نسبت به ابزارهای تعلیم و تعلم مانند «گوش کردن»، «خواندن» و ... نمی‌شود. پس برای فهم دقیق از فرایند تعلیم و تعلم، ناچار از داشتن فهم عمیق نسبت به ابزارهای آموزش هستیم. به عبارت فنی «تحلیل استماع» یکی از سؤالاتی است که هر متفکری از صاحبان مکتب آموزشی می‌پرسد.

سؤال پنجم: این روایت دقیقاً چه نقشی در فرایند هدایت مرتبط با خود دارد؟

پس از اینکه در سؤال چهارم مشخص گردید، هر مکتب آموزش علم، باید نسبت به ابزارهای آموزشی خود تعریف و تحلیلی دقیق ارائه دهد؛ همچنین می‌دانیم مسئله «استماع» و «اصغاء» یکی از ورودی‌های مهم علم یا حتی معادلات غلط به انسان است، با تبع و فحس در آیات و روایات به روایتی بر می‌خوریم که در مقام تحلیل و ارائه تعریفی دقیق از مسئله «استماع» و «اصغاء» است؛ با توجه به ایفای نقش این حدیث در فرایند هدایت (تحلیل مسئله استماع از قاعده مُکث) می‌توان وثوق به صدور این حدیث پیدا نمود.

ب) سؤالات مرتبط با احراز وثوق صدور بر مبنای مشهور

در صورت پاسخ به سؤالات شش‌گانه زیر می‌توان به موثوق‌الصدور بودن روایت بر اساس این مبنا، اطمینان پیدا کرد.

سؤال اول – مصدر روایت چیست؟

این حدیث شریف در شش مصدر حدیثی ذکر شده است.

الف. اصول کافی.

ب. عیون اخبار الرضا علیه السلام.

ج. الناسخ و المنسوخ برای سید مرتضی علیه السلام یا تفسیر نعمانی علیه السلام (با تفاوتی در مضمون).

د. اعتقادات صدوق علیه السلام.

ه. تصحیح اعتقادات الامامیه شیخ مفید علیه السلام. (با تفاوتی در مضمون).

ه. تحف العقول.

سؤال دوم - آیا حدیث مسند است؟ اگر آری، به ترتیب سلسله سند را نوشته و اتصال طبقات روات را از

حیث امکان ارتباط بین آنها بحث کنید.

الف- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْأَزْمَنِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ يَظِينَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَنْ أَضَعَى إِلَيَّ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ يُؤَدِّي عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ يُؤَدِّي عَنِ الشَّيْطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيْطَانَ.

کافی، ج ۶، ص ۴۳۴

ب- حَدَّثَنَا أَبِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْمَالِكِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مَخْمُودٍ ... فَقُلْتُ لِلرُّضَا علیه السلام ... فَقَالَ يَا ابْنَ أَبِي مَخْمُودٍ قَدْ أَخْبَرْتَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ علیه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم قَالَ مَنْ أَضَعَى إِلَيَّ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ الْإِبْلِيسِ فَقَدْ عَبَدَ الْإِبْلِيسَ.

عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۳۰۳

ج- قال سید المرتضی علیه السلام قال شیخنا أبو عبد الله؛ محمد بن إبراهيم بن جعفر؛ النعماني رضي الله عنه في كتابه في (تفسير القرآن): أحمد بن محمد بن سعيد بن عقدة، قال: حدثنا أحمد بن يوسف بن يعقوب، الجعفي، عن إسماعيل بن مهران، عن الحسن بن علي بن أبي حمزة، عن أبيه، عن إسماعيل بن جابر، قال: سمعت أبا عبد الله؛ جعفر بن محمد؛ الصادق علیه السلام، يقول: ...

و ذكر الحديث عن آبائه، عن أمير المؤمنين علیه السلام ... فمن أطاع ناطقا قد عبده. فإن كان الناطق ينطق عن الله تعالى فقد عبده الله، و إن كان ينطق عن غير الله تعالى فقد عبده غير الله.

الآيات الناسخة و المنسوخة لسید المرتضی علیه السلام (یا تفسیر نعمانی علیه السلام)، ص ۱۵۶ / برای اسناد: وسائل الشیعة، ج ۳۰، خاتمة ثانية رقم ۵۲ د- وَ قَالَ علیه السلام: (مَنْ أَضَعَى إِلَيَّ نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ، فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ، وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ الْإِبْلِيسِ فَقَدْ عَبَدَ الْإِبْلِيسَ)

اعتقادات للصدوق علیه السلام، ص ۱۰۹

به این دلیل که اولاً شیخ صدوق علیه السلام در باب مذکور بیش از ده حدیث کوتاه و یک خطی نقل کرده و برای اولین حدیث، امامی که از او حدیث نقل شده را ذکر می کند و در روایات بعدی بدون ذکر مجدد اسم امام، به صورت «قال علیه السلام» باز احادیثی را به قرینه اسمی که بیان داشته، ذکر می کند و ثانیاً حدیث مورد بحث به صورت «قال علیه السلام» بیان شده و در حدیث قبل تصریح به اسم امام صادق علیه السلام شده است، می توان نتیجه گرفت که شیخ صدوق علیه السلام این حدیث را از امام صادق علیه السلام و نه نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل می کند (در عیون اخبار الرضا علیه السلام همین روایت از نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل شده است)؛ لذا این نقل با نقل

خودشان در عیون اخبار الرضا علیه السلام متفاوت بوده و حکایت از وجود دو روایت در نزد شیخ صدوق رحمته الله علیه دارد. اگر نسخه خطی هم مانند نسخه چاپی باشد، می توان گفت مؤید اینکه شیخ صدوق رحمته الله علیه حداقل به دو روایت از دو معصوم دسترسی داشته، تعبیر «علیه السلام» بین «قال» و «من اصغی...» است که ظهور در نقل از یکی از ائمه علیهم السلام و نه نبی اکرم صلی الله علیه و آله دارد.

هـ- شیخ مفید رحمته الله علیه در حاشیه این فصل نیز اشاره ای بر عدم مقبولیت این حدیث نکردند (تصحیح اعتقادات الامامیه، ص ۱۳۷) و اتفاقاً در جای دیگری از کتاب خود، این حدیث را به شکل دیگری نقل کرده اند:

قال علیه السلام: مَنْ أَحْبَبَ نَاطِقًا فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ الشَّيْطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيْطَانَ.

تصحیح اعتقادات الإمامیه، ص ۷۳

و- وَ قَالَ [الامام الهادی] علیه السلام: مَنْ أَسْعَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ يَنْطِقُ عَنْ لِسَانِ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ.

تحف العقول، ص ۴۵۶

روایت مذکور در کتاب شریف کافی و عیون اخبار الرضا علیه السلام و رساله محکم و متشابه منسوب به سید مرتضی رحمته الله علیه به صورت مسند به ترتیب از امام باقر علیه السلام و دوتای اخیر نیز از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله نقل شده است. همچنین این حدیث شریف به صورت مرسل از امام هادی علیه السلام در کتاب تحف العقول و همچنین به صورت مطلق مرسل از یکی از معصومین در کتاب اعتقادات شیخ صدوق رحمته الله علیه و همچنین تصحیح الاعتقاد شیخ مفید رحمته الله علیه (با تفاوت در بعض الفاظ) نقل شده است. با توجه به استفاضه حدیث، نیازی به بررسی سندی تک تک روایات نیست. ظاهراً با توجه به قرائن تاریخی این سلسله سند و امکان نقل روایت طبقات این اسناد از یکدیگر، می توان گفت بین سلسله های اسناد، افتادگی وجود نداشته و مسندات آن، «متصل» است.

سؤال سوم- روایت از لحاظ اتصال و منزلت راویان دچار چه نوع مشکلاتی است؟ آیا با قرائنی می توان

ضعف سند را جبران نمود؟ اگر در موردی قرائن اطمینان آور وجود داشته باشد، آن را ذکر نمایید.

این روایت شریف حداقل سه نقل مسند و سه نقل مرسل دارد. با توجه به کثرت این نقل ها در کتب ناقلائی با تعدد مبانی رجالی و کلامی، می توان بدون بررسی صحت تک تک اسناد به صدور حدیث شریف وثوق پیدا کرد. از طرفی از حیث سندی و منبعی نیز نقل حدیث در کتاب کافی موجب اطمینان به صدور حدیث است.

سؤال چهارم- نوع قرینه جابر ضعف را بحث کنید و حیث قرینه بودن آن را آشکار نمایید.

استفاضه و کثرت طرق نقل حدیث از ائمه مختلف بدون وجود داعی جعل، از قرائن موجب علم و جابر ضعف سند حدیث است. (زیرا حدیث در مقام ایجاد احتیاط برای گوش کردن است و قطعاً جاعلین که علاقه مند به تساهل در اخذ معارف از افراد نامعتبر هستند، نفعی در جعل این حدیث نداشتند)،

همچنین با توجه به شهرت عظیم کتاب نهج البلاغه و دقت کم نظیر شیخ کلینی رحمته الله علیه در نقل احادیث در کافی به نحوی که بعضی از بزرگان مانند میرزای نائینی رحمته الله علیه مناقشه در اسناد آن را کار افراد ناتوان دانسته اند* (منقول از آیت الله خویی رحمته الله علیه)؛ یعنی بر حجیت تمام احادیث کافی معتقد بوده اند؛ می توان نقل این حدیث در این منبع را قرینه ای برای اطمینان به صدور آن از جانب معصوم دانست.

* میرزای نائینی: فان المناقشة في اخبار الكتب الأربعة لا سيما الكافي منها بعد كونها متلقاة بالقبول بين الأصحاب ساقطة من أصلها.

مناقشه در روایات کتب اربعه مخصوصاً کتاب کافی، با وجود اینکه این کتب در نزد اصحاب مورد قبول واقع شده است، از اصل اشتباه است.

اجود التقریرات ج ۲ ص ۲۵۸؛ (تقریرات آیت الله خویی از درس اصول میرزای نائینی)
همان مضمون در: معجم رجال الحدیث، ج ۱، ص ۸۷

سؤال پنجم - آیا این حدیث را می توان با استفاده از این قرائن تصحیح کرد؟

ضعف سند حدیث شریف را بنابر استفاضه طرق و نقل در کتب معتبری مثل کافی می توان منجر دانست.

سؤال ششم - آیا این حدیث را می توان با استفاده از قرینه «ایفای نقش در فرآیند هدایت» نیز تصحیح کرد؟

داشتن تحلیل و تعریف دقیق از روش های تعلّم علم در فرآیند تعلیم و تعلّم امر لازمی است؛ زیرا تأثیری که شناخت از حقیقت یک فعل بر شخص می گذارد، بر انگیزه وی، بر میل یا عدم میل به آن تأثیر جدی می گذارد. یکی از روش های تعلّم علم که مورد تأکید قطعی اسلام است، مسئله «استماع» و مشتقات آن مثل «اصغاء» و... است. حدیث شریف در مقام تبیین حقیقت و ارائه تحلیل از فعل «استماع» است و حقیقت آن را عندالله به «عبودیت نسبت به صاحب نظریه (یا خدای متعال یا شیطان)» منسوب می داند. با توجه به ایفای نقش این حدیث در فرآیند هدایت (بخش تحلیل از قاعده مُکث مربوط به الگوی آموزش از دیدگاه اسلام) ضعف این حدیث جبران شده و به پشتوانه اصل هدایت، وثوق به صدور این حدیث پیدا می گردد. از طرفی باید توجه نمود فقدان داعی جعل در مثل این چنین حدیثی به علت اینکه احتیاط مؤمنین را در شنیدن سخنان معتبر بالا برده که دقیقاً مخالف منافع جاعلین است، خود مؤیدی برای تأثیر این قرینه بر جبران ضعف سند است.

ب) پیوست های توضیحی

پیوست ۱: منوط بودن فهم «محرومیت» به فهم از رزق و محرومیت از آن

جمع دو گزاره ما را به این نتیجه می رساند که مفهوم محرومیت متکی به رزق است و در واقع هنگامی که می گوئیم شخصی محروم است به این معناست که از یک رزق محروم است؛

۱- گزاره اول این است که همه آنچه دارایی ماست رزقی از ناحیه خدای تعالی است. به روایات زیر می توان در اثبات این گزاره استناد کرد؛

فی حدیث منسوب إلى الصادق عليه السلام: أُنَّ الْعَبْدَ لَا يُصِيبُ إِلَّا مَا رَزَقَ وَ قَسِمَ لَهُ.

در حدیث منسوب به امام صادق علیه السلام است که فرمود: «هر بنده‌ای نمی‌رسد مگر به آنچه روزی و قسمت و نصیب او باشد.» [ترجمه مصطفوی]

مصباح الشریعة، ص ۱۷۸

و اینکه اعمال انسان در این رزق اثرگذار است:

ل، الخصال الأربعة قال أمير المؤمنين عليه السلام: تَوَقَّوْا الذُّنُوبَ فَمَا مِنْ بَلِيَّةٍ وَ لَا تَقْصِرْ رِزْقَ إِلَّا بِذَنْبٍ حَتَّى الْخَدَشِ وَ الْكِبْوَةِ وَ الْمُصِيبَةِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَ يُعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ.

علی علیه السلام فرمودند: «از گناه خودداری کنید، هر گرفتاری و نقصی که در زندگی پیدا شود به خاطر گناه می‌باشد، خداوند می‌فرماید و ما اصابتكم من مصيبة فيما كسبت ايديكم و يعفوا عن كثير هر چه مصیبت به شما برسد به خاطر کارهایی می‌باشد که انجام داده‌اید، و خداوند از گناهان زیاد در می‌گذرد، هر چه بر سر شما آید از گناه می‌باشد حتی زخم‌های جزئی و خراش‌های دست و پا و افتادن بر زمین.» (ترجمه عطاردی)

بحار الأنوار، ج ۷، ص ۳۵۰

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي رَجَاءٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: حُسْنُ الْجَوَارِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ.

امام صادق علیه السلام فرمود: «خوش همسایگی، روزی را بسیار کند.» (ترجمه کمره‌ای)

الکافی، ج ۲، ص ۶۶۶

۲- گزاره دوم این است که برخی اعمال انسان موجب «از دست دادن» (محرومیت) بعضی دارایی‌هایش (مادی یا معنوی) می‌شود. مانند آنچه در این روایت شریف آمده است:

أَبُو عَلِيٍّ عليه السلام الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ سَلِيمَانَ بْنِ طَرِيفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ الذَّنْبَ يَحْرِمُ الْعَبْدَ الرِّزْقَ.

امام صادق علیه السلام می‌فرمود: همانا گناه بنده را از روزی محروم می‌دارد. (ترجمه مصطفوی)

الکافی، ج ۲، ص ۲۷۱

مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُدْرَأُ عَنْهُ الرِّزْقُ وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ- إِذْ أَفْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْحِحِينَ وَ لَا يَسْتَنْتُونَ فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَ هُمْ نَائِمُونَ.

امام باقر علیه السلام فرمود: مردی مرتکب گناهی می‌شود و روزی از او کناره می‌گیرد و این آیه را تلاوت فرمود: «زمانی که قسم خوردند که صبحدم آنها را بچینند و ان شاء الله نگفتند، بدان جهت از جانب پروردگارت بلائی بر آن چرخید و آنها خوابیده بودند.»

الکافی، ج ۲، ص ۲۷۱

عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبَلَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي الْمُغِيرَةِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: مِنْ سَقَاءِ الْعَيْشِ ضَيْقُ الْمَنْزِلِ.

امام باقر علیه السلام فرمودند: از بدبختی [در] زندگی، کوچکی خانه است.

المحاسن، ج ۲، ص ۶۱۱

پیوست ۲: بررسی رجالی «ابراهیم بن عمروس همدانی»

در این پیوست اولاً به اسناد روایات «ابراهیم بن عمروس همدانی» در کتب حدیثی امامیه و ثانیاً به معرفی این شخصیت در کتب رجالی امامیه و اهل تسنن اشاره می‌شود:

(الف) روایات «ابن عمروس همدانی» در کتب حدیثی امامیه

۱- روایت شیخ صدوق در امالی:

حَدَّثَنَا أَبِي رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُمُرٍ هَمْدَانِيٌّ بِهَمْدَانَ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَسَنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْقَطِيبِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْحَكَمِ بْنِ أَبِي مَرْزُومٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْزَةَ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ قَيْسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي السَّمَاءِ السَّابِعَةِ كَالشَّمْسِ بِالنَّهَارِ فِي الْأَرْضِ وَفِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا كَالْقَمَرِ بِاللَّيْلِ فِي الْأَرْضِ أَعْطَى اللَّهُ عَلِيًّا مِنَ الْفَضْلِ جُزْءَ لَوْ قَسِمَ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ لَوْ سَعَهُمْ ...

امالی للصدوق، ص ۸

۲- روایت شیخ صدوق در خصال:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ بْنِ زَيْدٍ الْجَلَّابُ الْهَمْدَانِيُّ بِهَمْدَانَ قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُمُرٍ هَمْدَانِيٌّ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ حُبَّ الْأَيْمَةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَقَدْ أَصَابَ حَبْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلَا يَنْسَكُنَّ أَحَدٌ أَنَّهُ فِي الْجَنَّةِ فَإِنَّ فِي حُبِّ أَهْلِ بَيْتِي عَشْرُونَ [عَشْرِينَ] خَصْلَةً عَشْرٌ مِنْهَا فِي الدُّنْيَا وَعَشْرٌ مِنْهَا فِي الْآخِرَةِ أَمَا الَّتِي فِي الدُّنْيَا فَالزُّهْدُ ...

الخصال، ج ۲، ص ۵۱۵

(ب) توصیف «ابن عمروس همدانی» در کتب رجالی امامیه

آیت‌الله عبدالله مامقانی قدس سره: ... حصیلة البحث يظهر أن المعنون أنه من رواة العامة ومن مشايخ علي بن بابويه، و لذلك يحتج عليهم بما يرويه في مناقب أهل البيت ﷺ.

... نتیجه بحث معلوم می‌کند که شخص عنوان شده (ابراهیم بن عمروس همدانی) از راویان عامه و از مشایخ علی بن بابویه (صدوق) است، به همین دلیل در مناقب اهل بیت علیهم السلام بر روایات [وی در کتب امامیه] استناد شده است.

تقیح المقال في علم الرجال، ج ۴، ص ۲۳۶

(ج) توصیفه «ابن عمروس همدانی» در کتب رجالی اهل تسنن

شمس‌الدین ذهبی: بَنُ عُمُرُوسِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمُرُوسِ بْنِ مُحَمَّدِ الْفُسْطَاطِيِّ الْإِمَامِ، مُحَدِّثُ هَمْدَانَ، أَبُو إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمُرُوسِ بْنِ مُحَمَّدِ الْفُسْطَاطِيِّ الْفَقِيهُ. رَوَى عَنْ: أَبِي عَمَّارِ الْمَرْوَزِيِّ، وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَشْرٍ، وَالْعَبَّاسِ بْنِ يَزِيدَ الْبَحْرَانِيِّ وَعَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَصَامٍ، وَأَحْمَدَ بْنَ بُدَيْلٍ، وَحَمِيدَ بْنَ زَنْجُوِيَه، وَالْبَحَّارِيَّ، وَخَلْقٍ. قَالَ صَالِحُ بْنُ أَحْمَدَ التَّمِيمِيِّ سَمِعْتُ مِنْهُ مَعَ أَبِي، وَقَرَأْتُ عَلَيْهِ بَعْضَ فَوَائِدِهِ، وَهُوَ صَدُوقٌ. تُوْفِيَ فِي سَنَةِ ۳۲۱.

سير اعلام النبلاء، ج ۱۴، ص ۵۵۰ (شماره ۳۱۵)

شمس‌الدین ذهبی: إبراهيم بن عمروس بن محمد أبو إسحاق الفساطي. [المتوفى: ۳۲۱ هـ] من فقهاء همدان. سمع محمد بن عبيد الأشددي، وحميد بن زنجويه، وأحمد بن بديل، وموسى بن نصر، وعبد الرحمن بن بشر بن الحكم، ومحمد بن علي بن

شقیق، و عبد الحمید بن عمام الجرجانی، و جماعة. وَعَنْهُ: صالح بن أحمد، وأحمد بن محمد بن زُوْرَبَة، والحسن بن بشار، و عبد الرحمن بن محمد بن خُبْران الفقیه، وآخرون. - وثقه بعضهم ووصفوه بالصّدق.

تاریخ الاسلام، ج ۲۴، ص ۵۷

پیوست ۳: توضیح تفصیلی درباره سبب سلامت

سازمان غذا و دارو به غیر از ضابطه‌هایی مبنی بر بررسی آلاینده‌ها در مواد غذایی و ... دستور به زدن برجسی دربارہ حقائق تغذیه‌ای بر روی بسته‌ها تغذیه‌ای کرده است. ضوابط و شرایط این برجسب بر اساس «دستورالعمل اجرایی حداقل ضوابط برجسب‌گذاری فرآورده‌های غذایی و آشامیدنی» (بازنگری چهارم: سال ۱۳۹۳) به طور خلاصه شامل موارد زیر می‌گردد:

۱- الزامات عمومی (نام و نام تجاری محصول؛ وزن فرآورده، شماره پروانه ساخت، تاریخ تولید و انقضای مصرف، مواد تشکیل‌دهنده، نام و نشانی تولیدکننده یا بسته‌بندی‌کننده، سری ساخت، شرایط نگهداری، دستورالعمل آماده‌سازی و مصرف و الزامات و توصیه‌های بهداشتی)

۲- اظهارات

۱/۲- توصیفی (تازه، منجمد شده، سریع منجمد شده، طبیعی، خشک‌شده، ارگانیک، گواهی‌شده، غنی‌شده، پرتودیده)

۲/۲- اختطاری (نوشابه‌های ورزشی و انرژی‌زا، شیرین‌کننده‌های مصنوعی، ژل رویال، غذاهای حساسیت‌زا، غلات حجیم‌شده، سوپ، فرآورده‌های عاری از گلوتن یا لاکتوز)

۳/۲- اظهارات برای غذاهای خاص (مواد غذایی تغییر ژنتیک‌یافته، فرآورده‌های پروبیوتیک)

۳- ضوابط مربوط به تصاویر و عبارات

۴. ادعاها

۱/۴- ادعاهای عمومی (گواهی سیستم‌های مدیریت ایمنی مواد غذایی، نشان ایمنی و سلامت، خالص، مخصوص صادرات، فرآورده‌های تحت لیسانس، بدون مواد نگهدارنده یا افزوده یا مونوسدیم گلوتامات، حلال)

۲/۴- ادعاهای تغذیه‌ای (ادعاهای بدون ...، مربوط به کالری، قند، نمک، فیبر غذایی، چربی، کلسترول)

۳/۴- ادعاهای سلامتی بخش

۵. برجسب تغذیه‌ای (عنوان / عبارت «تعداد سهم در هر بسته» / عبارت «اندازه هر سهم از ماده غذایی» / انرژی / چربی کل / اسیدهای چرب اشباع / اسیدهای چرب ترانس / نمک سدیم / کربوهیدرات / پروتئین)

منبع اطلاعات:

دستورالعمل اجرایی حداقل ضوابط برجسب‌گذاری فرآورده‌های غذایی و آشامیدنی / اداره کل نظارت و ارزیابی فرآورده‌های غذایی، آرایشی و بهداشتی از سازمان غذا و دارو:

Yon.ir/EVeKI

پیوست ۴: محاسبه کاهش هزینه های خانوار با طرح های «دارواسعه»

مجموعه طرح‌هایی که به دلیل ظرفیت‌های موجود در دار واسعه قابل اجرا هستند، علاوه بر اثرات معنوی و هدایت‌افزا که در احادیث معصومین به آن پرداخته شده است موجب کاهش هزینه‌های خانوار در تهیه مایحتاج ماهانه است. در این پیوست سعی شده است با رویکردی اقتصادی و معیشتی و به صورت تخمینی از آمارهای موجود، میزان هزینه‌ای که خانوار به علت به کارگیری طرح دار واسعه از پرداخت آن فارغ می‌شود، محاسبه گردد.

این پیوست شامل سه بخش است:

بخش اول: محاسبه میزان هزینه کرد خانوار برای تهیه اقلام اساسی مصرفی در طول یک ماه: در جدول زیر این محاسبه قابل مشاهده است.

مواد غذایی اصلی	هزینه در سال ۹۶ (ریال)	میانگین در هر ماه (ریال)
۱- قند و شکر	۸۱۵۹۰۹	۶۷۰۹۹۲
حبوبات	۱۹۹۵۹۳۸	۱۶۶۳۳۲۸
سبزی تازه	۱۱۳۸۳۴۹۷	۹۴۸۶۲۴
میوه تازه	۱۷۸۰۵۲۷۵	۱۰۴۸۳۷۷۲
روغن و چربی ها	۳۱۷۸۵۱۲	۲۶۴۸۷۶
شیر و فرآورده های آن و تخم پرندگان	۱۱۹۰۱۹۸۳	۹۹۱۸۳۱
انواع گوشت	۲۲۸۸۵۱۷۱	۱۹۰۷۰۹۷
انواع نان	۵۰۶۲۵۲۱	۴۲۱۸۷۶
برنج آرد و رشته	۹۴۴۲۶۴۵	۷۸۶۸۸۷
جمع کل	۸۴۴۷۱۴۵۱	۷۰۳۹۲۸۷

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مدیریت کل آمارهای اقتصادی، اداره آمارهای اقتصادی، نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران سال ۱۳۹۶

بخش دوم: اقلام اساسی ای که در دار و اسعه می توان آن ها را تامین کرد.

- ۱- سبزی تازه: حیاط وسیع، این ظرفیت را دارد که انواع سبزیجات در آن کاشته شود.
- ۲- میوه تازه: حیاط وسیع، این ظرفیت را دارد که اکثر میوه ها در آن کاشته شود.
- ۳- روغن و چربی؛ با پرورش دام در حیاط دار و اسعه این امکان هست که خانواده از خرید روغن از بیرون غنی باشد.
- ۴- شیر و فرآورده های آن و تخم پرندگان؛ این محصولات هم با وجود دام قابل دستیابی است.
- ۵- انواع گوشت؛ همانند محصولات بالا با وجود دام در حیاط وسیع خانه می توان از گوشت آن استفاده کرد.
- ۶- انواع نان؛ بانوجه به روایات می توان با تهیه گندم نان سنتی خانگی تهیه کرد.

نکته: در خصوص نان باید این مسئله را گفت که با توجه به آنچه در روایات آمده [۱] لازم است که برای پختن نان گندم تهیه کنیم و از آن آرد و سپس نان تولید کنیم. با توجه به تحقیقات انجام شده، از هر کیلوگرم گندم ۹۰۰ گرم آرد کامل (آرد مناسب برای تولید نان سنتی مثل سنگک) بدست می آید. و مقدار نانی که یک خانواده در طول یک ماه استفاده می کند ۲۴ کیلوگرم [۲] است. از طرفی نسبت مقدار آرد بر خمیر آماده پخت به طور تقریبی $\frac{1}{1.75}$ است. لذا می توان محاسبه کرد که مقدار مصرف گندم خانواده در ماه ۱۴/۵ کیلوگرم است. قیمت گندم در سال ۹۶ به ازای هر کیلو ۱۳۰۰۰ ریال بوده است [۳]. که مجموعاً می توان گفت خانواده برای تهیه گندم نان در طول یک ماه باید ۱۸۸/۵۰ ریال بپردازد.

بخش سوم: برآورد مقدار هزینه ای که خانواده با اجرای طرح دار و اسعه صرفه جویی می کند.

سبزیجات (۹۴۸'۶۲۴) + میوه (۱'۴۸۳'۷۷۲) + روغن و چربی (۲۶۴'۸۷۶) + شیر و فرآورده‌های آن و تخم پرندگان (۹۹۱'۸۳۱) + انواع گوشت (۱'۹۰۷'۰۹۷) + نان (۱۸۸'۵۰۰) = ۵۷۸۴۷۰۰ ریال

با این حساب، به طور تخمینی به مقدار ۵۷۰ هزار تومان هزینه‌ای که خانواده برای خرید کالاهای اساسی می‌پرداخت، کالا تولید می‌کند و نیاز به صرف این پول برای خرید نیست. لذا در ماه به شکل میانگین حدود ۵۷۰ هزار تومان صرفه جویی می‌شود.

[۱]. عِدَّةٌ مِّنْ أَضْحَانًا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ نَضْرَةَ بْنِ إِسْحَاقَ الْكُوفِيِّ عَنْ عَبْدِ بْنِ حَبِيبٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ شِرَاءَ الْحِنْطَةِ يَنْفِي الْقَفْرَ وَ شِرَاءَ الدَّقِيقِ يَنْشِي الْقَفْرَ وَ شِرَاءَ الْخُبْزِ مُحَقٌّ قَالَ قُلْتُ لَهُ أَتَبَالِكُ اللَّهُ فَمَنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى شِرَاءِ الْحِنْطَةِ قَالَ ذَلِكَ لِمَنْ يَقْدِرُ وَ لَا يَفْعَلُ»

عَبَادُ بْنُ حَبِيبٍ از امام صادق عليه السلام روایت می‌کند که فرمود: «خرید گندم، فقر را از بین می‌برد و خرید آرد، تنگدستی می‌آورد و خرید نان، نابودکننده است. عباد گفت: خداوند تو را پایدار گرداند! هرکس قدرت بر خرید گندم ندارد، چه کند؟ امام عليه السلام فرمود: آن درباره کسی است که قدرت دارد و انجام نمی‌دهد.

کافی، ج ۵، ص ۱۶۶-۱۶۷

[۲]. برای مشاهده آمار مربوط به میزان مصرف کالاهای مختلف از جمله نان (منتشر شده توسط بانک مرکزی) به این آدرس رجوع کنید:
yon.ir/۰۳۹k4

[۳]. عباس پای‌زاده (عضو کمیسیون کشاورزی مجلس) در گفتگو با خبرنگار ایسنا، با اشاره به این که **قیمت خرید تضمینی گندم برای هر کیلو گندم ۱۳۰۰ تومان در نظر گرفته شده است**، اظهار کرد: بر اساس قانون خرید تضمینی محصولات اساسی دولت موظف است برای قیمت‌گذاری، تیرماه هر سال پیشنهاد قیمت را از وزارت جهاد کشاورزی دریافت کند و پس از بررسی در هیأت دولت، شهریورماه قیمت‌ها را افزایش دهد؛ این افزایش قیمت باید متناسب با نرخ تورم در کشور باشد.

Yon.ir/EUSm۳

پیوست ۵: توصیه به انتخاب امام صالح در آیات و روایات

در روایات بسیاری اهمیت و تاثیرگذاری امام در جامعه مطرح شده است. از جمله این روایات:

قال علی عليه السلام: «... فَلَيْسَتْ تَصْلُحُ الرَّعِيَّةُ إِلَّا بِصَلَاحِ الْوَلَاةِ...».

امام علی عليه السلام فرمود: پس مردم صلاح نمی‌پذیرند، مگر آن که حکمرانان به سامان آیند.

الکافی، ج ۸، ص ۳۵۳

وَ قَالَ عَلِيٌّ عليه السلام: «التَّاسُ بِأَمْرَانِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِأَبَائِهِمْ».

مردم به حاکمانشان شبیه ترند تا به پدرانشان.

تحف العقول، ص ۲۰۸

و در آیات و روایات دیگر شاخصه‌های امام صالح [برای ارزیابی] آمده است:

و فِي رِوَايَةِ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فِي قَوْلِهِ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ - أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ - فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ فَأَمَّا مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ فَهُمْ مُحَمَّدٌ وَ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ بَعْدِهِ - وَ أَمَّا مَنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ - فَهُوَ مَنْ خَالَفَ مِنْ قُرَيْشٍ وَ غَيْرِهِمْ أَهْلَ بَيْتِهِ مِنْ بَعْدِهِ.

از امام صادق عليه السلام در سخن خداوند: «پس، آیا کسی که به سوی حق رهبری می کند سزاوارتر است مورد پیروی قرار گیرد یا کسی که راه نمی یابد مگر آنکه هدایت شود؟ شما را چه شده، چگونه داوری می کنید؟». پس آن کس که به سوی حق هدایت می کند محمد صلی الله علیه و آله و خاندان او علیهم السلام بعدش هستند- و اما آن کس که هدایت نمی کند مگر آنکه هدایت شود- پس آن کسانی از قریش هستند که [با حق] مخالفت ورزیدند و غیر آنان اهل بیتشان بعد از آنها هستند.

تفسیرالقمی، ج ۱، ص ۳۱۲

عَلَيْهِ بَنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ وَ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ غَيْرِهِمَا بِأَسَانِيدٍ مُخْتَلِفَةٍ فِي احْتِجَاجِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَاصِمِ بْنِ زِيَادٍ حِينَ لَيْسَ الْعَبَاءُ وَ تَرَكَ الْعُلَاءَ وَ شَكَاهُ أَخُوهُ الزَّيْعَبُ بْنُ زِيَادٍ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَنَّهُ قَدْ غَمَّ أَهْلَهُ وَ أَحْزَنَ وَ لَدَّهُ بِذَلِكَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام عَلِيُّ عَاصِمِ بْنِ زِيَادٍ فَجِيءَ بِهِ فَلَمَّا رَأَاهُ عَبَسَ فِي وَجْهِهِ فَقَالَ لَهُ أَمَا اسْتَحْيَيْتَ مِنْ أَهْلِكَ أَمَا رَحِمْتَ وَ لَدُكَ أ تَرَى اللَّهَ أَحَلَّ لَكَ الطَّيِّبَاتِ وَ هُوَ يَكْرَهُ أَخْذَكَ مِنْهَا أَنْتَ أَهْوَى عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِكَ أ وَ لَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ وَ الْأَرْضُ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ. فِيهَا فَاكِهَةٌ وَ النَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ أ وَ لَيْسَ اللَّهُ يَقُولُ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ. بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ إِلَى قَوْلِهِ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللَّوْلُؤُ وَ الْمَرْجَانُ فَبِاللَّهِ لَا يَتَّبِدَالُ نِعْمَ اللَّهُ بِالْفَعَالِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ ابْتِدَالِهَا بِالْمَقَالِ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَمَا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ فَقَالَ عَاصِمُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَعَلَى مَا اقْتَصَرْتَ فِي مَطْعِمِكَ عَلَى الْجُشُوبِ وَ فِي مَلْبَسِكَ عَلَى الْخُشُوبَةِ فَقَالَ وَيْحَكَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَرَضَ عَلَى أَيْمَةِ الْعَدْلِ أَنْ يَقْدَرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعْفَةِ النَّاسِ كَيْلًا يَبْتِغِ بِفَقِيرٍ فَقَرَّةً فَالْفَى عَاصِمِ بْنِ زِيَادٍ الْعَبَاءَ وَ لَيْسَ الْعُلَاءَ.

به چند سند از امیر المؤمنین عليه السلام راجع به احتجاج آن حضرت بر عاصم بن زیاد که عبا پوشیده و جامه نرم را از تن دور کرده روایت شده که برادرش ربیع بن زیاد شکایت او را به امیرالمؤمنین نمود و گفت: با این روش خاندان خود را غنمنده و فرزندان خود را اندوهناک ساخته. امیرالمؤمنین فرمود: عاصم بن زیاد را نزد من بیاورید، او را آوردند چون او را دید روی بدو ترش کرد و به او فرمود: از خانواده خود شرم نکردی، و به فرزندان رحم نکردی، تو معتقدی که خدا طیبیات را برای تو حلال کرده و نخواستہ تو از آنها بری بگیری، تو در پیش خدا از این زبونتری. آیا خدا نیست که فرموده (۱۰-۱۱ سوره رحمان): «زمین را برای مردم بر نهادیم، در آن میوه است و نخل صاحب غنچه‌ها» آیا خدا نیست که می فرماید (۱۹ سوره رحمان): «آمیختند دو دریا و به هم برخوردند، میانشان برزخی است که به هم برنمایند» تا آنجا که می فرماید: «از آنها لؤلؤ و مرجان بر آید» به خدا سوگند پذیرش نعمت‌های خدا به کردار نزد او دوست‌تر است از پذیرش آنها به گفتار (یعنی به ذکر و دعا) و خدا عز و جل فرموده (۱۱ سوره ضحی): «و اما به نعمت پروردگارت باز گو کن». عاصم عرض کرد: یا امیرالمؤمنین پس چرا خود در خوراکت به طعام ناگوار و درشت اکتفاء کردی و در لباست به جامه زبر و درشت؟ فرمود: وای بر تو به راستی خدا بر امامان عادل لازم کرده خود را با مردم مستمند و ناتوان اندازه گیرند تا فقر بر درویش بی‌نوا چیره نگردد. عاصم بن زیاد عباى مؤین را افکند و جامه نرم در بر کرد.

الکافی، ج ۱، ص ۴۱۰

لذا از طرفی احادیث فراوان در مورد اهمیت و تاثیرگذاری امام (والی، حاکم و...) بر جامعه و هدایت مردم و از طرف دیگر روایات بسیاری با بیان شاخص‌هایی که امام صالح و فاسد را روشن می‌کند، بیان‌کننده این معنا هستند که در مواقعی که انتخاب امام جامعه و حاکم به فرد یا اشخاصی سپرده می‌شود، باید با این شاخص‌ها انسان اصلح را انتخاب کنند.

پیوست ۶: معطرات در اسلام

با توجه به اینکه در روزگار اهل بیت علیهم السلام عطرهاى متنوعى توسط مردم استفاده مى شده است، ایشان به غرض بنا نهادن نگرشى خاص در شیعیان دو دسته روایت را بیان فرموده اند:

دسته اول مربوط به عطرهاى مورد تأکید که دارای خواص نافع در امر دین هستند:

وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيْرَةَ عَنْ عَبْدِ الْعَفَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: الطَّيْبُ الْمِسْكُ وَالْعَنْبَرُ وَالزَّعْفَرَانُ وَالْعُودُ.

امام صادق عليه السلام می فرمود: بوی خوش مشک و عنبر و زعفران و عود است.

وسائل الشیعة، ج ۲، ص ۱۵۲

وَعَنْهُ عَنْ سَيْفِ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَفَّارِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: الطَّيْبُ الْمِسْكُ وَالْعَنْبَرُ وَالزَّعْفَرَانُ وَالْوَرْسُ.

امام صادق عليه السلام می فرمود: بوی خوش مشک و عنبر و زعفران و ورس است.

تهذیب الاحکام، ج ۵، ص ۳۰۰

و دسته دوم مربوط به خواص ویژه این عطرها است:

مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ رَفَعَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: مَنْ تَطَيَّبَ أَوَّلَ النَّهَارِ لَمْ يَزَلْ عَقْلُهُ مَعَهُ إِلَى اللَّيْلِ.

امام صادق عليه السلام فرمود: کسی که در اول روز بوی خوش استعمال کند تا شب عقلش زائل نمی شود.

کافی، ج ۶، ص ۵۱۰

قَالَ: قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام: نِعْمَ الدُّهْنُ دُهْنُ الْبَانِ هُوَ حِرْزٌ وَهُوَ ذَكَرٌ وَأَمَانٌ مِنْ كُلِّ بَلَاءٍ فَادْهِنُوا بِهِ فَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ كَانُوا يَسْتَعْمِلُونَهُ.

امام علی فرمودند: چه خوب روغنی است روغن بان! [روغن بان] حرز و مردانه است و امانی از هر بلاست. پس آن را به خود بمالید که همانا انبیاء از آن استعمال می کردند.

وسائل الشیعة، ج ۲، ص ۱۶۷

الْبَانُ: ضَرْبٌ مِنَ الشَّجَرِ لَهُ حَبٌّ حَارٌّ يُؤْخَذُ مِنْهُ الدَّهْنُ.

بان: نوعی درخت است که دارای دانه ای با طبع گرم است که از آن روغن می گیرند.

مجمع البحرین، ج ۶، ص ۲۱۶

الْبَانُ: شَجَرٌ عَظِيمٌ، وَهُوَ كَثِيرٌ فِي الْحِجَازِ وَالْحَبَشَةِ وَالْمَغْرِبِ وَمَوَاضِعٍ مِنْ فِلَسْطِينَ وَهُوَ يُشْبِهُ شَجَرَ الطَّرْفَاءِ وَالْأَثَلِ.

و يُسْتَخْرَجُ مِنْهُ دُهْنٌ طَيِّبٌ الرَّائِحَةِ.

بان: درختی بزرگ است و در حجاز و حبشه و مغرب و مواضعی از فلسطین زیاد است و شبیه درخت طرفاء و اثل است.

و از آن روغنی با بوی خوش استخراج می شود.

کتاب الماء، ج ۱، ص ۱۶۰

پیوست ۷: خلق انار ذیل اسمی که شیاطین را دور می‌کند

عَلَيْهِ بُنِي مُحَمَّدٌ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَادٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَرْبُودٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ إِزْرَاهِيمَ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ اسْمًا بِالْخُرُوفِ غَيْرِ مُتَصَوِّتٍ، وَبِالْفِطْرِ غَيْرِ مُنطِقٍ، وَبِالشَّخْصِ غَيْرِ مُجَسَّدٍ، وَبِالتَّشْبِيهِ غَيْرِ مُؤَصِّفٍ، وَبِاللُّوْنِ غَيْرِ مُصْبُوغٍ، مُنْفِيٍّ عَنْهُ الْأَقْطَارُ، مُبَعَّدٌ عَنْهُ الْخُدُودُ، مَخْجُوبٌ عَنْهُ حِشٌّ كُلُّ مَوْثِقٍ، مُسْتَبْتٌ غَيْرُ مُسْتَوْرٍ؛ فَجَعَلَهُ كَلِمَةً ثَامَةً عَلَى أَرْبَعَةِ أَجْزَاءٍ مَعًا، لَيْسَ مِنْهَا وَاحِدٌ قَبْلَ الْآخَرِ؛ فَأَطْلَهَ مِنْهَا ثَلَاثَةَ أَسْمَاءٍ، وَبِالْقَوْلِ الْخَلْقَ الْإِنْفَاءِ، وَحَجَبَ مِنْهَا وَاحِدًا وَهُوَ الْإِسْمُ الْمَكْتُوبُ الْمَخْرُوجُ؛ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الَّتِي ظَهَرَتْ؛ فَالظَّاهِرُ هُوَ اللَّهُ وَتَبَارَكَ وَتَسْتَحَانَ، وَسَخَّرَ سُبْحَانَهُ لِكُلِّ اسْمٍ مِنْ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ أَرْبَعَةَ أَرْكَانٍ، فَذَلِكَ اثْنَا عَشَرَ رُكْنًا، ثُمَّ خَلَقَ لِكُلِّ رُكْنٍ مِنْهَا ثَلَاثِينَ اسْمًا فِعْلًا مُنْشُوبًا إِلَيْهَا؛ فَهُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ، الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ، الْخَالِقُ، الْبَارِئُ، الْمُصَوِّرُ، الْحَيُّ الْقَيُّومُ، لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ، الْعَلِيمُ، الْخَبِيرُ، السَّمِيعُ، الْبَصِيرُ، الْحَكِيمُ، الْعَزِيزُ، الْجَبَّارُ، الْمُتَكَبِّرُ، الْبَارِئُ، الْمُتَنَبِّئُ، الْبَدِيعُ، الرَّفِيعُ، الْجَلِيلُ، الْكَرِيمُ، الرَّزَاقُ، الْمُحْيِي، الْمُمْيْتُ، الْبَاعِثُ، الْوَارِثُ، فَهَذِهِ الْأَسْمَاءُ وَ مَا كَانَ مِنَ الْأَسْمَاءِ الْحُسْنَى حَتَّى تَبَيَّنَ ثَلَاثَ مِائَةٍ وَسِتِّينَ اسْمًا، فَهِيَ نِسْبَةٌ لِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الثَّلَاثَةِ، وَ هَذِهِ الْأَسْمَاءُ الثَّلَاثَةُ أَرْكَانٌ؛ وَ حَجَبَ الْإِسْمُ الْوَاحِدُ الْمَكْتُوبُ الْمَخْرُوجُ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ الثَّلَاثَةِ وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى «قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى.»

امام صادق علیه السلام فرمود: خدای تبارک و تعالی اسمی آفرید که صدای حرفی ندارد، به لفظ ادا نشود تن و کالبد ندارد، به تشبیه موصوف نشود، به رنگی آمیخته نیست، ابعاد و اضلاع ندارد، حدود و اطراف از او دور گشته، حس توهم کننده به او دست نیابد، نهانست بی برده، خدای آن را یک کلمه تمام قرار داد دارای چهار جزء مقارن که هیچ یک پیش از دیگری نیست، سپس سه اسم آن را که خلق به آن نیاز داشتند هویدا ساخت و یک اسم آن را نهان داشت و آن همان اسم مکنون و مخزونست، و آن سه اسمی که هویدا گشت ظاهرشان «الله» تبارک و تعالی است، و خدای سبحان برای هر اسمی از این اسماء چهار رکن مسخر فرمود که جمعا ۱۲ رکن می‌شود، سپس در برابر هر رکنی ۳۰ اسم که به آنها منسوبند آفرید که آنها، رحمان رحیم، ملک، قدوس، خالق بارئ و مصور، حی و قیوم، بی جرت و خواب و علم، خبیر، سمیع، بصیر حکیم، عزیز، جبار، متکبر، علی، عظیم، مقتدر، قادر، سلام، مؤمن، مهیمن، منشی، بدیع رفیع جلیل، کریم، رزاق؛ زنده کننده، میراننده، باعث، وارث، میباشد، این اسماء با اسماء حسنی تا ۳۶۰ اسم کامل شود فروع این سه اسم هستند و آن سه ارکانند و آن یک اسم مکنون مخزون به سبب این اسماء سه گانه پنهان شده، اینست معنی قول خداوند (۱۱۰ سوره ۱۷) بگو خدا را بخوانید یا رحمان را بخوانید هر کدام را بخوانید نام‌های نیکو از اوست.

الکافی، ج ۱، ص ۱۱۲ و مشابه: التوحید، ص ۱۹۰

تفسیر الإمام [الحسن العسکری] علیه السلام قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اللَّهُ رَحِيمٌ بَعَادِهِ وَ مِنْ رَحْمَتِهِ أَنَّهُ خَلَقَ مِائَةَ رَحْمَةٍ جَعَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً فِي الْخَلْقِ كُلِّهِمْ فِيهَا يَتَرَاخَمُ النَّاسُ وَ تَرَحَّمُ الْوَالِدَةُ وَلَدَهَا وَ تَحْتَنُّ الْأُمَّهُاتُ مِنَ الْحَيَوَانَاتِ عَلَى أَوْلَادِهَا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ أَصَافَ هَذِهِ الرَّحْمَةَ الْوَاحِدَةَ إِلَى تِسْعٍ وَ تِسْعِينَ رَحْمَةً فَيَرَحِمُ بِهَا أُمَّةً مُحَمَّدٌ ثُمَّ يُسَمِّعُهُمْ فَيَمَنُّ يُجِبُونَ لَهُ السَّمَاعَةَ مِنْ أَهْلِ الْمَلَكَةِ حَتَّى إِنَّ الْوَاحِدَ لَيَجِيءُ إِلَى مُؤْمِنٍ مِنَ السَّبِيْعَةِ فَيَقُولُ اشْفَعْ لِي فَيَقُولُ وَ أَيُّ حَقٍّ لَكَ عَلَيَّ فَيَقُولُ سَقَيْتُكَ يَوْمًا مَاءً فَيَذْكُرُ ذَلِكَ فَيَسْفَعُ لَهُ فَيَسْمَعُ فِيهِ وَ يَجِيبُهُ آخَرَ فَيَقُولُ إِنَّ لِي عَلَيْكَ حَقًّا فَاشْفَعْ لِي فَيَقُولُ وَ مَا حَقُّكَ عَلَيَّ فَيَقُولُ اسْتَظَلَّتْ بِظِلِّ جِدَارِي سَاعَةً فِي يَوْمٍ حَارًّا فَيَسْفَعُ لَهُ فَيَسْمَعُ فِيهِ وَ لَا يَزَالُ يُشْفَعُ حَتَّى يُشْفَعَ فِي جِيرَانِهِ وَ خُلَطَائِهِ وَ مَعَارِفِهِ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ مِمَّا تَنْظُرُونَ.

بحار الأنوار، ج ۸، ص ۴۴

امیرالمؤمنین فرمودند: خدا به بندگانش مهربان است و از [مصادیق] رحمت او این است که صد رحمت را خلق کرد که از هر کدام از آن صد رحمت، یک رحمت در خلق قرار می‌داد، پس به وسیله آن مردم به یکدیگر مهربانی می‌ورزند و مادر بر فرزندش و مادران از حیوانات بر فرزندان خویش رحم می‌آورند...

در حدیث نخست، عبارت «فَأُظْهِرَ مِنْهَا ثَلَاثَةٌ أَسْمَاءٍ، لِإِفَاقَةِ الْخَلْقِ إِلَيْهَا» بیانگر این است که مخلوقات الهی با فعل خلق خدای متعال نیازمند سه اسم او هستند، لذا اگر مخلوقی یا فعل خلق کردنی است ذیل اسمی از اسماء الهی محقق می‌گردد؛ در حدیث دوم نیز این معنا در یک مصداق خاص (در خلق و اسم) توسط معصوم بیان شده است؛ به این صورت که رحم و مهربانی میان انسان‌ها و دیگر مخلوقات نشأت گرفته از اسم رحمة الهی بیان شده است. لذا این دو نقل مؤید این معنا هستند که انار نیز ذیل اسمی خلق شده که خاصیت‌های مربوط به این میوه نشأت گرفته از آن است.

شناسنامه محتوایی

نظریه تعریف (نظریه حوزه محرومیت زدایی نقشه الگوی پیشرفت اسلامی)

نظام سوالات اصلی

این نوشتار در پی پاسخگویی به ۲ سؤال اصلی برآمده است.

نظام سوالات فرعی

این نوشتار در پی پاسخگویی به ۵ سؤال فرعی برآمده است.

نظام اصطلاحات

نظام اصطلاحات این جلسه ۲۴ عدد می باشد

نظام محصولات مرتبط

نوشتار حاضر با ۲ محصول از شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی ارتباط علمی دارد.

نظام ارجاعات

۱۳۰ ارجاع به مراجع کتبی (شامل ۱۱۰ ارجاع پژوهشی، ۱۴ ارجاع پژوهشی و ۵ ارجاع برداشتی)، نظام ارجاعات این جزوه را شامل می شود.

شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی / شهریور ماه ۱۳۹۸

پایگاه اطلاع رسانی نقشه راه nro-di.blog.ir

نظام سوالات

الف) متن سوالات مطرح شده بر اساس فهرست بحث

۱. نقشه الگوی پیشرفت اسلامی چیست؟

۱/۱. پاسخ نقشه الگوی پیشرفت اسلامی به مسئله محرومیت چیست؟

۱/۲. پاسخ‌های دیگر نقشه راه برای مشکلات کشور چیست؟

۲. نظریه تعرف چیست؟

۲/۱. تعریف محرومیت چیست؟

۲/۲. راهکار رفع محرومیت چیست؟

۲/۳. تصمیمات لازم برای تحقق نظریه تعرف چیست؟

ب) پایه، شرح و رکن سوالات مطرح در نظریه تعرّف

نقشه الگوی پیشرفت اسلامی چیست؟	متن سوال	
وجود مشکلات در کشور و لزوم پاسخگویی فقهی به مشکلات	پایه سوال	۱
وجود صد نظریه بخشی فقهی کارآمد در نقشه الگوی پیشرفت اسلامی	شرح سوال	
لزوم بررسی تفصیلی نظریات بخشی الگوی پیشرفت اسلامی	رکن سوال	
پاسخ نقشه الگوی پیشرفت اسلامی به مسئله محرومیت چیست؟	متن سوال	
لزوم نظریه‌پردازی در حوزه محرومیت	پایه سوال	۱/۱
نظریه تعرف، پاسخگو به مسئله محرومیت	شرح سوال	
لزوم بررسی نظریه تعرف	رکن سوال	
پاسخ‌های دیگر نقشه راه برای مشکلات کشور چیست؟	متن سوال	۱/۲

پایه سوال	لزوم نظریه‌پردازی در حوزه مدیریت شهر، رسانه و سلامت	
شرح سوال	وجود نظریات مدیریت شهری، الگوی تولید و تنظیم خبر و پیشگیری ساختاری از بیماری	
رکن سوال	لزوم بررسی نظریات فقهی الگوی پیشرفت در حوزه‌های مدیریت شهری، سلامت و رسانه	
متن سوال	نظریه تعریف چیست؟	
پایه سوال	لزوم بررسی نظریه تعریف (در ادامه ۱/۲)	۲
شرح سوال	تعریف محرومیت به محرومیت از هرم رزق و تصویر آن به ابزار تکامل روابط انسانی و ایجاد تصمیم در ۵۰ طرح پردازی	
رکن سوال	لزوم تنظیم اقدامات محرومیت زدا در کشور بر اساس نظریه تعریف	
متن سوال	تعریف محرومیت چیست؟	۲/۱
پایه سوال	لزوم فهم همه ابعاد محرومیت برای محرومیت زدایی	
شرح سوال	بیان استظهارات در مورد منوط بودن فهم محرومیت به هرم نوزده بخشی رزق	
رکن سوال	تبعیت ابعاد محرومیت از ابعاد رزق	
متن سوال	راهکار رفع محرومیت چیست؟	۲/۲
پایه سوال	لزوم ارائه تصویر از محرومیت بر اساس تعریف	
شرح سوال	تبیین آثار مثبت ناشی از تکامل روابط انسانی در سیزده حوزه انسانی بر روی رفع محرومیت‌های نوزده گانه (مانند تأثیرات ناشی از انتخاب درست امام بر روی رفع محرومیت‌های انسان)	

	رکن سوال	لزوم بحث از تصمیمات تأمین‌کننده تصویر مختار
۲/۳	متن سوال	تصمیمات لازم برای تحقق نظریه تعرف چیست؟
	پایه سوال	لزوم درک تفصیلی از تصمیمات تأمین‌کننده تصویر
	شرح سوال	بیان ۵۰ طرح تأمین‌کننده تصویر (مانند طرح قُری، طرح سبق و رمایه و معطرات در اسلام)
	رکن سوال	لزوم تنظیم اقدامات محرومیت‌زدا در کشور بر اساس نظریه تعرف

نظام اصطلاحات

نظام اصطلاحات ديگران	نظام اصطلاحات الكوى اسلامى ايرانى پيشرفت
<p>پوزيتيويسم - سيب سلامت - متابوليسم - سلول - معدرومنجز - امام روستا</p>	<p>الکوى پيشرفت اسلامى - نظريه تعرف - نظريه مديريت شهري محله محور - نظريه پيشگيرى ساختارى از بيمارى - نظريه توليد و تنظيم خير - رزق - امام نور - امام نار - علم خطاناپذير - دار واسعه - ابعاد رزق - حسن الاستماع - سبق ورمایه - فقه - آشيلى مبتنى بر قلب و عرق و مزج - طرح قرى - طرح اجراى معظرات اسلام</p>

نظام ار جاعات

الف) ار جاعات پژوهشی

۱. قرآن کریم / ۳ بار
۲. کافی / ۲۳ بار
کلینی، محمد بن یعقوب (۳۲۹ ق)، تهران: دار الکتب الإسلامية (۱۴۰۷ ق)
۳. من لا یحضره الفقیه / ۳ بار
ابن بابویه، محمد بن علی (۳۸۱ ق)، قم: دفتر انتشارات اسلامی (۱۴۱۳ ق)
۴. وسائل الشیعه / ۱۸ بار
شیخ حر عاملی، محمد بن حسن (۱۱۰۴ ق)، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام (۱۴۰۹ ق)
۵. الخصال / ۴ بار
ابن بابویه، محمد بن علی (۳۸۱ ق)، قم: جامعه مدرسین (۱۳۶۲ ش)
۶. بحار الانوار / ۱۸ بار
مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۱۱۰ ق)، بیروت: دار احیاء التراث العربی (۱۴۰۳ ق)
۷. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل / ۲ بار
نوری، حسین بن محمد تقی (۱۳۲۰ ق)، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام (۱۴۰۸ ق)
۸. مصباح الشریعة / ۱ بار
منسوب به امام صادق علیه السلام (۱۴۸ ق)، بیروت: اعلمی (۱۴۰۰ ق)
۹. الأمالی للصدوق علیه السلام / ۲ بار
ابن بابویه، محمد بن علی (۳۸۱ ق)، تهران: کتابچی (۱۳۷۶ ش)
۱۰. عیون الاخبار الرضا علیه السلام / ۲ بار
ابن بابویه، محمد بن علی (۳۸۱ ق)، تهران: جهان (۱۳۷۸ ش)
۱۱. تفسیر القمی / ۱ بار
قمی، علی بن ابراهیم (متوفای قرن ۳)، قم: دار الکتب (۱۴۰۴ ق)
۱۲. ترجمه قرآن کریم از انصاریان / ۳ بار
۱۳. ترجمه مصطفوی از کافی / ۱ بار
مترجم: مصطفوی، سید جواد، تهران: اسلامیة (۱۳۶۹ ش)
۱۴. ترجمه کمره‌ای از کافی / ۳ بار
مترجم: کمره ای، محمد باقر، قم: اسوده‌ای (۱۳۷۵ ش)
۱۵. ترجمه کمره‌ای از خصال / ۲ بار
مترجم: کمره‌ای، محمد باقر، تهران: کتابچی (۱۳۷۷ ش)
۱۶. پایگاه اطلاع‌رسانی نقشه راه / ۲ بار
۱۷. مکتوب نشست پیشگیری ساختاری از بیماری در جمع فعالین حوزه طب (قم- مردادماه ۱۳۹۸) / ۱ بار
۱۸. المحاسن / ۷ بار
برقی، احمد بن محمد بن خالد (۲۸۰ ق)، قم: دار الکتب الإسلامية (۱۳۷۱ ق)

١٩. مجمع الزوائد و منبع الفوائد / ١ بار
الهيثمي، أبو الحسن نور الدين (٨٠٧ق)، قاهرة: مكتبة القدسي (١٤١٤ق)
٢٠. الزهد / ١ بار
كوفي أهوازي، حسين بن سعي (قرن ٤ق)، قم: المطبعة العلمية (١٤٠٢ق)
٢١. تحف العقول / ٤ بار
ابن شعبه حراني، حسن بن علي (قرن ٤ق)، قم: جامعه مدرسين (١٣٦٣ش)
٢٢. تفسير عياشي / ١ بار
عياشي، محمد بن مسعود (٣٢٠ق)، تهران: المطبعة العلمية (١٣٨٠ق)
٢٣. عوالي التالي العزيزة في أحاديث الشيعة / ٢ بار
محمد بن زين الدين، ابن أبي جمهور (٩٠١ق)، قم: موسسه سيد الشهداء (١٤٠٣ق)
٢٤. تهذيب الأحكام / ٢ بار
طوسي، محمد بن الحسن (٤٦٠ق)، تهران: دار الكتب الاسلامية (١٤٠٧ق)
٢٥. غرر الحكم و درر الكلم / ١ بار
تميمي آمدي، عبد الواحد بن محمد (٥٥٠ق)، قم: دار الكتب الاسلامية (١٤١٠ق)
٢٦. نهج البلاغة / ١ بار
شريف الرضي، محمد بن حسين (٤٢٦ق)، قم: هجرت (١٤١٤ق)
٢٧. اعتقادات الامامية / ١ بار
ابن بابويه، محمد بن علي (٣٨١ق)، قم: كنگره شيخ مفيد (١٤١٤ق)
٢٨. تصحيح اعتقادات الامامية / ١ بار
مفيد، محمد بن محمد (٤١٣ق)، قم: كنگره شيخ مفيد (١٤١٤ق)
- ب) ارجاعات پرورشی**
١. تنقيح المقال في علم الرجال / ١ بار
ممقاني، عبدالله (١٣٥١ق)، قم: موسسه آل البيت (١٣٨٩)
٢. سير اعلام النبلاء / ١ بار
محمد بن احمد، ذهبی (٧٤٨ق)، بيروت: موسسه الرسالة (١٤١٤ق)
٣. سايت رسمي برتانيكا / ١ بار
٤. جواهر الكلام / ١ بار
نجفي، محمد حسن (١٢٦٦ق)، بيروت: دار احياء التراث العربي (١٣٦٢)
٥. وسائل الشيعة / ١ بار
شيخ حر عاملي، محمد بن حسن (١١٠٤ق)، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام (١٤٠٩ق)
٦. سايت دفتر حفظ و نشر آثار آيت الله العظمي خامنه‌اي (Khamenei.ir) / ٣ بار
٧. اللمعة الدمشقية / ١ بار

- شهید اول، محمد بن مکی (۷۸۶ق)، بیروت: دارالاسلامیة-الدارالتراث (۱۴۱۰ق)
۸. سایت دفتر مقام معظم رهبری (Leader.ir) / ۱ بار
۹. مجمع البحرين / ۱ بار
طریحی، فخرالدین محمد (۱۰۸۵ق)، تهران: مکتبه المرتضویة (۱۳۷۵ش)
۱۰. کتاب الماء / ۱ بار
ازدی، عبدالله بن محمد (۴۶۶ق)، تهران: دانشگاه علوم پزشکی ایران (۱۳۸۷ش)
۱۱. فرهنگ بزرگ زیست‌شناسی / ۱ بار
هنرئزاد، رحیم، تهران: فرهنگ معاصر (۱۳۹۶ش)
۱۲. فرهنگ تشریحی اصطلاحات اصول / ۱ بار
ولایی، عیسی، تهران: نشر نی (۱۳۸۷ش)
۱۳. الذریعة الی تصانیف الشیعة / ۳ بار
آقا بزرگ تهرانی، محمدحسن (۱۳۸۹ق)، بیروت: دار الأضواء (۱۴۰۳ق)

ج) ارجاعات پردازشی

۱. سایت سازمان غذا و دارو / ۱ بار
۲. خبرگزاری تسنیم / ۱ بار
۳. خبرگزاری تابناک / ۱ بار
۴. سایت رسمی آکادمی اطفال ایالات متحده آمریکا / ۱ بار
۵. سایت رسمی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران / ۱ بار

نظام محصولات مرتبط

نظریه تعرف، از جمله نظریات بخشی الگوی پیشرفت اسلامی است که در آن راهکارهایی برای رفع فقر و محرومیت‌زدایی پیشنهاد می‌شود. این نظریه شامل نظام مقایسه‌ای بین نظریه محرومیت‌زدایی سازمان ملل است که در کتاب مرجع بانک جهانی تشریح شده است.

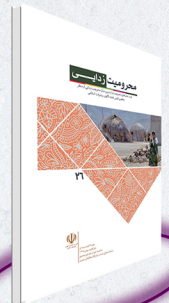
نظریه تعرف؛
نظریه محرومیت‌زدایی
الگوی پیشرفت اسلامی
۶/۳/۱

این دوره شامل ارائه مدل جدید محرومیت‌زدایی بر اساس مفاهیم اولین نقشه الگوی پیشرفت اسلامی است و ضمناً به نقد مدل‌های موجود محرومیت‌زدایی و عوامل محرومیت‌زدا در کشور می‌پردازد.

دوره محرومیت‌زدایی؛
۲۶/۴/۱

فهرست تفصیلی

۱. نقشه الگوی پیشرفت اسلامی؛ شامل صد نظریه فقهی پاسخگو به مشکلات کشور..... ۱
- ۱/۱. نظریه تعزف؛ پاسخ نقشه الگوی پیشرفت اسلامی به مسئله محرومیت در کشور..... ۱
- ۱/۲. نظریات مدیریت شهری محله محور، پیشگیری ساختاری از بیماری و تولید و تنظیم خبر؛ از دیگر نظریات بخشی نقشه الگوی پیشرفت اسلامی..... ۱
۲. نظریه تعزف؛ نظریه حوزه محرومیت زدائی نقشه الگوی پیشرفت اسلامی..... ۲
- ۲/۱. تعریف محرومیت؛ محرومیت از هرم ۱۹ بخشی رزق (تعریف نظریه تعزف)..... ۲
- ۲/۱/۱. منوط بودن فهم ابعاد محرومیت به فهم ابعاد رزق..... ۲
- ۲/۱/۱/۱. محرومیت از «حب امام»؛ مهم ترین نوع محرومیت در هرم رزق..... ۲
- ۲/۱/۱/۲. پوزیتیویسم؛ عامل محرومیت از تحلیل درست نسبت به علم..... ۳
- ۲/۱/۱/۳. مجتمع های آپارتمانی؛ عامل ایجاد سه نوع محرومیت از هرم رزق..... ۴
- ۲/۱/۱/۳/۱. عدم امکان تربیت صحیح فرزند به علت نبود فضای مناسب؛ محرومیت اول ناشی از زندگی در آپارتمان..... ۴
- ۲/۱/۱/۳/۲. از دست دادن زمینه تولید غذای باکیفیت به علت نبود حیات وسیع؛ محرومیت دوم ناشی از زندگی در آپارتمان..... ۵
- ۲/۱/۱/۳/۳. قطع صله رحم به علت فضای کوچک خانه؛ محرومیت سوم حاصل از زندگی در آپارتمان..... ۶
- ۲/۱/۱/۴. فقدان همسایه خوب و مادر و دعای او؛ از دیگر مصادیق محرومیت در لسان دین..... ۷
- ۲/۲. راهکار محرومیت زدائی؛ تکامل روابط انسانی (تصور نظریه تعزف)..... ۸
- ۲/۲/۱. اصلاح رابطه با امام؛ عامل رفع محرومیت در حوزه های مختلف..... ۸

- ۲/۲/۲. اصلاح رابطه با معلم؛ از عوامل رفع محرومیت در حوزهٔ علم..... ۹
- ۲/۲/۳. اصلاح رابطه با خانواده و ایتمام؛ از دیگر عوامل محرومیت‌زدا در حوزه‌های سیزده‌گانه روابط انسانی..... ۱۰
- ۲/۳. لازمه تحقق نظریه تَعْرِف؛ اجرای پنجاه طرح پردازشی (تصمیم نظریه تَعْرِف)..... ۱۱
- ۲/۳/۱. طرح سبق و رمایه به عنوان عامل ایجاد فرح و نشاط؛ یکی از طرح‌های پردازشی نظریه تَعْرِف..... ۱۱
- ۲/۳/۲. طرح احیای معطرات در اسلام به عنوان عامل رفع محرومیت در حوزه علم و ارتباط با همسر و روابط اجتماعی؛ یکی دیگر از طرح‌های پردازشی نظریه تَعْرِف..... ۱۳
- ۲/۳/۳. طرح آشپزی مبتنی بر عرق و قلب و مزج به عنوان عامل رفع محرومیت جسمی و روانی؛ از دیگر طرح‌های پردازشی نظریه تَعْرِف..... ۱۴
- ۲/۳/۴. طرح قری به عنوان عامل رفع محرومیت در حوزه تولید خانگی؛ یکی از طرح‌های پردازشی نظریه تَعْرِف..... ۱۶
- الف) پیوست رجالی؛ روایت شریف « مَنْ أَصْعَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كَانَ النَّاطِقُ عَنِ إِبْلِيسَ فَقَدْ عَبَدَ إِبْلِيسَ »..... ۱۸
- الف) سؤالات مرتبط با احراز وثوق صدوری بر مبنای تکاملی..... ۱۸
- ب) سؤالات مرتبط با احراز وثوق صدوری بر مبنای مشهور..... ۲۱
- ب) پیوست‌های توضیحی..... ۲۴
- پیوست ۱: منوط بودن فهم «محرومیت» به فهم از رزق و محرومیت از آن..... ۲۴
- پیوست ۲: بررسی رجالی «ابراهیم بن عمرو س همدانی»..... ۲۶
- پیوست ۳: توضیح تفصیلی درباره سبب سلامت..... ۲۷
- پیوست ۴: محاسبه کاهش هزینه‌های خانوار با طرح‌های «دارواسعه»..... ۲۷

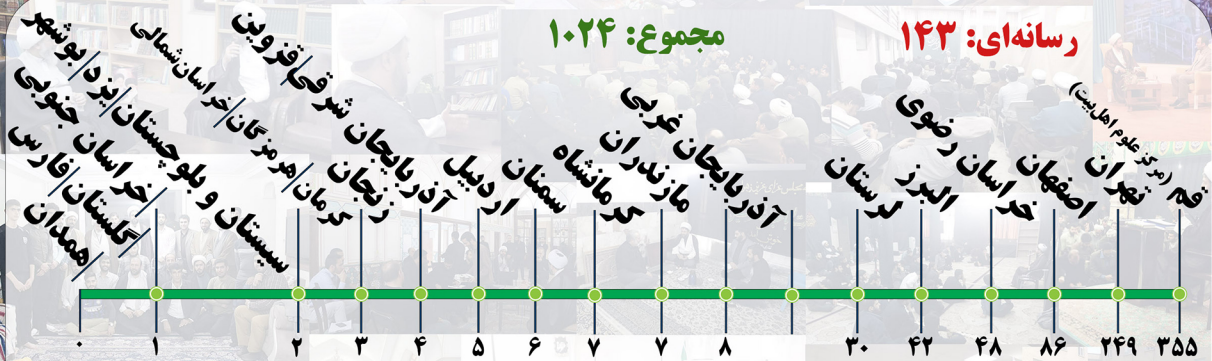
- پیوست ۵: توصیه به انتخاب امام صالح در آیات و روایات..... ۲۹
- پیوست ۶: معطرات در اسلام..... ۳۱
- پیوست ۷: خلق انار ذیل اسمی که شیاطین را دور می‌کند..... ۳۲
- نظام سوالات..... ۳۴
- نظام اصطلاحات..... ۳۷
- نظام ارجاعات..... ۳۸
- فهرست تفصیلی..... ۴۱

جلسات گفتمان سازی شورای راهبردی الگوی پیشرفت اسلامی (از سال ۱۳۹۰)

رسانه‌ای: ۱۴۳

مجموع: ۱۰۲۴

انتشارات الگوی پیشرفت اسلامی

(محصولات مرتبط با اولین نقشه الگوی پیشرفت اسلامی) *

۳

پیشخوان

اظهار نظر کارشناسی برای آماده سازی ائمان مخاطبین قبل از حضور در یک نشست تخصصی

از تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۷ تا تاریخ ۲۶ مردادماه ۱۹ پیشخوان در موضوعات: الگوی جدید نگهبانی از نظام، محصولات تراریخته، دوران تحلیلی، چگونگی قفزیابی بانک مرکزی، مدرسه امام، مدیریت شهری، نظریه ونوق صدوری تکاملی، فقه البیان، نظریه تعریف، فقه العلم، آموزش و پرورش آینده، معایب بخش سلامت سند توسعه پایدار، فقه آینده تبیین الگوی پیشرفت ۵۰ سال آینده انقلاب اسلامی و تبیین مرحله تعقل از مراحل تفکر به انتشار رسیده است.

۲

جزوه تولد نظریه

تقریر ارائه شده توسط پژوهشگران بررسی کننده نظریه در نشست تخصصی دایره پژوهش

از تاریخ ۱۰ مهرماه ۱۳۹۷ تا تاریخ ۱۹ تیر ۱۳۹۸، ۷ جزوه تولد نظریه در موضوعات: ونوق صدوری تکاملی و الگوی طراحی و اجرای عملیات در جنگ نرم به انتشار رسیده است.

۱

نمودار پژوهشی

تبیین ساختار نظریه توسط نظریه پردازان

از تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۷ تا تاریخ ۲۶ مردادماه ۱۳۹۸ نمودار پژوهشی در موضوعات: دور جدید گفتگوهای ملی حول الگوی پیشرفت اسلامی، ارکان نمونه سازی، مدیریت ارتباطات، تدوین، شاخصه های ارزیابی، اصول ساختمان سازی، فقه المکاسب، عوامل حیات و امام جمعه نواز انقلاب اسلامی، روابط بین الملل، مدیریت مشاغل دریایی، تحلیل ساختار حیات بر مبنای تفکر مدرن، ماهیت علم و ... به انتشار رسیده است.

۶

پیاده فوری

متسن پیاده فوری نشست های تخصصی، دوره های مباحثاتی و جلسات ارتباطی برای خبر رسانی سریع و مدیریت شایعات

از تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۷ تا تاریخ ۲۶ مردادماه ۱۳۹۸، ۵۵ پیاده فوری در قالب ۳۳ عنوان با موضوعات: فقه آینده، الگوی ساخت نظامات اسلامی، پیشگیری ساختاری از بیماری، نقد بخش سلامت سند توسعه پایدار، نقش گسنگی روابط انسانی در افول آمریکا، مرحله تعقل در مراحل پنج گانه تفکر، آموزش و پرورش آینده، فقه العلم، مدرسه امام، نگاه به آرمان های پیشرفت ایران در پنج دهه اخیر، تفاوت الگوی توسعه غربی و پیشرفت اسلامی، ونوق صدوری تکاملی، چگونگی قفزیابی توسط بانک مرکزی، الگوی جدید نگهبانی از نظام، محصولات تراریخته، مدرسه امام، آموزش و پرورش آینده و فقه العلم و ... به انتشار رسیده است.

۵

گزارش راهبردی

بررسی مکتوب آثار یک تصمیم حکومتی بسر زیرساخت های ملیت بر اساس یک نظریه بخش الگوی پیشرفت اسلامی

تا تاریخ ۲۳ دی ۱۳۹۸ تدوین ۱۳ گزارش راهبردی در موضوعات: فقه البیان، فقه العلم، آموزش و پرورش آینده، نقد فرهنگ سازی (مبانی نظری) روش تدبیر (گزارش راهبردی) و به انتشار خواهد رسید.

۴

دوره مباحثاتی

تشریح تفصیلی نظریات بخشی الگوی پیشرفت اسلامی، همراه با نظام سوالات، نظام اصطلاحات و نظام ارجاعات بحث به صورت مجزا

از تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۷ تا تاریخ ۲۶ مردادماه ۱۳۹۸، ۲ دوره مباحثاتی در موضوعات آموزش و پرورش آینده و گزارش راهبردی به انتشار رسید و ۶ دوره مباحثاتی در موضوعات: فقه البیان، فقه العلم، الگوی تولید خیر، پیشگیری ساختاری از بیماری، محوریت زدایی (تعرف)، تحول در فقه و اصول به زودی به انتشار خواهد رسید.

۹

البوم جلسات

گزارش تصویری برخی از نشست های الگوی پیشرفت اسلامی

به زودی در نمایشگاه محصولات الگوی پیشرفت اسلامی، البوم جلسات به نمایش گذاشته خواهد شد.

۸

گزارش جلسات ارتباطی

گزارش مکتوب از جلسات با صاحب نظران و مدیران کشور

گزارش مباحثه با دکتر محمد احمدی نژاد و حجج اسلام صدوق و تبریزیان و اکبرنژاد و ... به زودی منتشر خواهد شد.

۷

راهنمای کارشناسان

گزارش مکتوب از جلسات داخلی با کارشناسان الگوی پیشرفت اسلامی برای مباحثه نقشه ها و تصمیمات شورا

از تاریخ ۱۰ مهر ۱۳۹۷ تا تاریخ ۲۶ مردادماه ۱۳۹۸، چند ده جلسه در موضوعات اخیات و الزامات دوران پردازش و الزامات کمیته های تخصصی شورای راهبردی برگزار شده که به زودی گزارش مکتوبی از آنها در نمایشگاه محصولات الگوی پیشرفت اسلامی رونمایی می شود.

سخن آخر هم اینکه ذیل نظریه تَعْرِفُ ۵۰ طرح پردازشی وجود دارد؛ یعنی طرح‌هایی که عملیاتی و اجرایی هستند و هر کدام از آن‌ها که انجام شوند روابط انسانی تنظیم می‌شود؛ مثلاً همین طرح دار واسعه [یک طرح اجرایی است]. ما باید سعی کنیم مردم را به ساختن دار واسعه تشویق کنیم. وقتی دار واسعه ساخته می‌شود به‌طور حتمی چهار پنج نوع تنظیم در روابط انسانی اتفاق می‌افتد؛ تنظیم روابط انسانی در حوزه خانواده و در حوزه همسایگی اتفاق می‌افتد. در واقع می‌خواهم بگویم که با گفتن، مسئله حل نمی‌شود، باید این مطالب را بگویید ولی اگر آن طرح‌های پردازشی نباشد حرف شما زمینه تحقق پیدا نمی‌کند.

* مسیرهای ارتباطی:

پایگاه اطلاع‌رسانی نقشه راه nro-di.blog.ir

کانال "الگو 4" در پیام‌رسان ایتا @olgou4

